

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ BİLİM DALI



MEHMET SADIK RIFAT PAŞANIN RUSYA MUHAREBESİ TARİHİ ADLI
ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YAZAR

Müjdat Aksoy

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mesut Karakulak

ORDU-2024

TEZ KABUL SAYFASI

MÜJDAT AKSOY tarafından hazırlanan **Mehmet Sadık Rıfat Paşanın Rusya Muharebesi Tarihi Adlı Eserin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi** başlıklı bu çalışma, 14.11.2024 tarihinde yapılan savunma sonucunda **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Doç. Dr. Mesut KARAKULAK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Eğitim Fakültesi	İmza
Üye	Prof. Dr. Fatih ÜNAL Ordu Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi	İmza
Üye	Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Fakültesi	İmza

ETİK BEYAN

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Müjdat AKSOY

ÖZET
TARİH ANA BİLİM DALI
MEHMET SADIK RIFAT PAŞANIN RUSYA MUHAREBESİ TARİHİ ADLI
ESERİN TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ
MÜJDAT AKSOY

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın Osmanlı tarihinin önemli bir dönemine ışık tutan "*Rusya Muharebesi Tarihi*" adlı eserini incelemek ve transkripsiyonunu yapmak amacı taşımaktadır. Mehmed Sadık Rıfat Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın ikinci yarısında karşılaştığı zorlukları anlamak adına kritik bir figürdür. Rusya ile yapılan çeşitli muharebeler, imparatorluğun sınırlarını etkileyen önemli olaylardan biridir ve bu döneme dair detaylı bir tarih yazımı, Osmanlı-Rus ilişkilerinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlayabilir.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın eseri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya ile olan askeri mücadelelerini detaylı bir şekilde ele alarak, o dönemin stratejik dinamiklerini ve siyasi zeminini yansıtmaktadır. Bu çalışma, eserin transkripsiyonunu içermekte ve orijinal metni doğru ve eksiksiz bir biçimde aktarmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, eserin içeriğini analiz ederek Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın tarih yazımına yaklaşımını ve bu döneme ilişkin görüşlerini anlamayı amaçlamaktadır.

Tarih yazımının ötesinde, bu çalışma, Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın eserinin Osmanlı-Rus savaşlarına dair bir kaynak olarak ne kadar değerli olduğunu değerlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu dönemdeki askeri stratejilerini ve diplomatik çabalarını anlamak adına bu eserin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Sadık Rıfat Paşa, Rusya Muharebe tarihi, Osmanlı İmparatorluğu, Rus Çarlığı

ABSTRACT
DEPARTMENT OF HISTORY
TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF MEHMED SADIK RIFAT
PASHA'S WORK TITLED HISTORY OF RUSSIA BATTLE
MÜJDAT AKSOY

It aims to examine and transcribe Mehmed Sadık Rifat Pasha's work titled "History of the Battle of Russia", which sheds light on an important period in Ottoman history. Mehmed Sadık Rifat Pasha is a critical figure in understanding the challenges the Ottoman Empire faced in the second half of the 19th century. Various battles with Russia are one of the important events that affected the borders of the empire, and a detailed historiography of this period can make important contributions to the understanding of Ottoman-Russian relations.

Mehmed Sadık Rifat Pasha's work reflects the strategic dynamics and political ground of that period by discussing in detail the military struggles of the Ottoman Empire with Russia. By containing the transcription of this work, the thesis aims to convey the original text accurately and completely. At the same time, it aims to understand Mehmed Sadık Rifat Pasha's approach to historiography and his views on this period by analyzing the content of the work.

Beyond historiography, this study aims to evaluate how valuable Mehmed Sadık Rifat Pasha's work is as a source on the Ottoman-Russian wars. It also aims to provide a comprehensive evaluation of this work in order to understand the military strategies and diplomatic efforts of the Ottoman Empire in this period.

Key Words: Mehmed Sadık Rifat Pasha, History of the Russian Wars, Ottoman Empire, Russian Tsardom.

TEŞEKKÜR

Mehmed Sadık Rıfat Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel yapısından gelen ancak yenilikçi vizyonuyla geleceğe yön vermeye çalışan önemli bir devlet adamıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun köklü geçmişinden güç alarak yeniliklere açık bir yaklaşım sergileyen Rıfat Paşa, özellikle iktisadi, idari ve hukuki alanlarda Avrupa'daki gelişmeleri yakından gözlemlemiş ve bu alanlarda reformların gerekliliğini savunmuştur. İki dönem boyunca Viyana elçisi olarak görev yapan Rıfat Paşa, bu gözlemlerini Osmanlı Devleti'nin modernleşme çabalarına katkı sunacak fikirler haline getirmiştir. Ancak, bu yenilikçi perspektif, eskiye tamamen sırt çevirmeyi değil, geçmişin hatalarından ders çıkararak bilinçli bir şekilde geleceğe yönelmeyi içermektedir.

Bu çalışma, Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın iktisadi ve idari alanlardaki fikirlerini, Tanzimat döneminde bu fikirlerin ne ölçüde uygulanabildiğini ve bu fikirlerin Osmanlı toplumunun yapısına nasıl etki ettiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Rıfat Paşa'nın Avrupa'daki iktisadi değişimlerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkilerini ne kadar öngörebildiği, bu alanlarda çözüm önerileri sunup sunmadığı ve kendi toplumu tarafından ne yönde etkilenmiş olabileceği gibi sorulara yanıt aranmaktadır.

Paşa'nın Rusya ile yapılan askeri mücadelelere ilişkin "Rusya Muharebesi Tarihi" adlı eseri, Osmanlı-Rus ilişkilerinin stratejik ve siyasi boyutlarını ele almak açısından önemli bir kaynaktır. Bu tez, söz konusu eserin transkripsiyonunu yaparak hem orijinal metni akademik topluma sunmayı hem de eserin içeriğini analiz ederek, Rıfat Paşa'nın tarih yazımındaki yaklaşımını ve dönemin dinamiklerine dair görüşlerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın çalışmaları, Osmanlı-Rus savaşlarının detaylı bir şekilde incelenmesini sağlamasının yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri stratejilerinin ve diplomatik çabalarının anlaşılmasına da katkıda bulunmaktadır. Çalışma, tarih yazımı perspektifinden öteye geçerek, Rıfat Paşa'nın düşüncelerinin sınırları aşan etkilerini değerlendirmekte ve Osmanlı modernleşme tarihine ışık tutmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında akademik rehberlik ve destekleriyle yanımda olan kıymetli danışmanım Doç. Dr. Mesut KARAKULAK'a, değerli hocalarım Prof. Dr. Fatih ÜNAL ve Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, bu süreçte her daim yanımda olan aileme ve mensubu olduğum Türk Polis Teşkilatı'na sonsuz

teşekkürlerimi sunarım. Sağladıkları destek ve motivasyon, bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük bir katkı sağlamıştır.

Müjdat AKSOY



İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL SAYFASI	II
ETİK BEYAN	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TEŞEKKÜR	VII
İÇİNDEKİLER	IX
SİMGELER VE KISALTMALAR	X
1. GİRİŞ	2
2. MEHMED SADIK RIFAT PAŞA’NIN HAYATI VE KARIYERİ	5
2.1 Mehmed Sadık Rıfat Paşa’nın Hayatı	5
2.2 Mehmed Sadık Rıfat Paşa’nın Kişiliği.....	7
2.3 Mehmed Sadık Rıfat Paşa’nın Eserleri	9
2.4 Rusya Muharebesi Tarihi Adlı Eserin Değerlendirilmesi.....	12
3. RUSYA MUHAREBESİ TARİHİ ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU	14
4. SONUÇ	42
KAYNAKLAR	44
ÖZGEÇMİŞ	45

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa Numarası
S.	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri

1. GİRİŞ

Osmanlı-Rus ilişkileri, 18. yüzyılda iki imparatorluğun genişleme hedefleri ve jeopolitik çıkarları doğrultusunda karmaşık bir çatışma ortamına evrilmiştir. Özellikle Çar Petro'nun (I. Petro) tahta çıkışıyla birlikte Rusya, Avrupa siyasetine daha etkili bir şekilde dâhil olmuş ve Osmanlı İmparatorluğu ile olan ilişkilerinde daha saldırgan ve stratejik bir yaklaşım sergilemiştir. Petro'nun liderliği, sadece Rusya'nın iç reformlarını hızlandırmakla kalmamış, aynı zamanda Karadeniz ve çevresinde Osmanlı topraklarına yönelik açık bir yayılma politikasını da beraberinde getirmiştir. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun hem askeri hem de diplomatik olarak büyük bir meydan okumayla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur¹.

Gençliğinden itibaren Avrupa'ya büyük bir hayranlık duyan ve Moskova'daki Alman mahallelerinden etkilenerek "Batı Avrupa" modeline ilgisi artan Petro, tahta çıktığında bu hayranlığını Rusya'yı modernleştirme projelerine yansıtmıştır. Petro, Rusya'nın büyük bir güç haline gelmesi için bilim, teknoloji, askeri yapı ve bürokratik sistemlerde köklü reformlara girişmiştir. Bu kapsamda deniz gücünü artırmak ve Rusya'yı sıcak denizlere ulaştırmak, onun dış politikasındaki en temel hedeflerden biri olmuştur².

Petro'nun ilk büyük stratejik hamlesi, Azak Kalesi'ni ele geçirerek Karadeniz'e açılmaktı. 1696 yılında gerçekleşen Azak Seferi sonucunda kale Rusların eline geçti ve bu zafer, Rusya'nın Karadeniz'e yönelik ilk somut adımı oldu. Petro, bu zaferin ardından Osmanlı ile daha geniş çaplı bir savaşa hazırlanmak için Avrupa'nın diplomatik ve askeri dinamiklerini öğrenmek amacıyla Avrupa ülkelerine seyahat etmiştir. Petro'nun "Büyük Elçilik" olarak bilinen bu gezisi, yalnızca diplomatik temaslarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda modern askeri tekniklerin ve yönetim sistemlerinin Rusya'ya adapte edilmesine yönelik bir öğrenme sürecine dönüşmüştür³.

Osmanlı İmparatorluğu, 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması ile Avrupa'daki üstünlüğünü kaybetmiş ve savunma pozisyonuna geçmiştir. Bu antlaşma, Osmanlı topraklarının ilk kez büyük ölçekte kaybedildiği bir dönüm noktasıdır. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nu Rusya'nın Karadeniz ve çevresindeki yayılmacı politikalarına karşı daha savunmasız bir hale getirmiştir. Aynı zamanda, Osmanlı'nın Avrupa'daki

¹ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 11.

² Vernadsky, *a.g.e.*, s. 193-194.

³ Halil İnalçık, "Karadeniz'de Kazaklar ve Rusya: İstanbul Boğazı Tehlikede" *Çanakkale Savaşları Tarihi*, I, Değişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 63-65.

diğer büyük güçlerle denge kurma çabaları, Rusya karşısında yeterince etkili bir direniş sergilemesini engellemiştir⁴.

1700 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması, Osmanlı-Rus ilişkilerinde önemli bir diplomatik kilometre taşıdır. Azak Kalesi'nin Ruslara bırakılması ve Rusların İstanbul'da daimi bir elçi bulundurma hakkı kazanması, Osmanlı'nın diplomatik alandaki zayıflığını açıkça ortaya koymuştur. Bu antlaşma, Karadeniz'in Osmanlı tarafından bir iç deniz olarak korunması yönündeki politikaların artık tehdit altında olduğunu göstermiştir⁵.

Osmanlı-Rus ilişkilerindeki en önemli dönüm noktalarından biri, 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'dır. Bu antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu'nun sadece toprak kayıplarıyla değil, aynı zamanda siyasi ve diplomatik prestij kaybıyla da sonuçlanmıştır. Kırım Hanlığı'nın bağımsızlığını tanıyan bu antlaşma, Rusya'ya Karadeniz'de ticaret yapma hakkı tanımış ve Rusların Osmanlı topraklarındaki Ortodoks Hristiyanları koruma hakkını elde etmesini sağlamıştır. Bu, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahalenin önünü açan bir gelişme olarak, ilerleyen dönemde Osmanlı toprak bütünlüğünü tehdit eden bir unsur haline gelmiştir⁶.

Küçük Kaynarca, aynı zamanda Rusya'nın Karadeniz üzerindeki etkinliğini artırması için önemli bir fırsat sunmuştur. Kırım'ın bağımsızlığı, Rusya tarafından bir geçiş süreci olarak değerlendirilmiş ve 1783 yılında Kırım, resmen Rusya'ya ilhak edilmiştir. Bu durum, Osmanlı'nın Karadeniz'deki hâkimiyetini büyük ölçüde kaybetmesine yol açmıştır. Ayrıca, Rusya'nın Kafkasya'ya yönelik politikaları da Osmanlı'nın doğu sınırlarını tehdit etmeye başlamıştır⁷.

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, Osmanlı İmparatorluğu için sadece askeri bir yenilgi değil, aynı zamanda diplomatik bir başarısızlık olarak da değerlendirilmiştir. Osmanlı, Kırım'ın ilhakına karşı direnmeye çalışmış, ancak iç ve dış siyasi sorunlar nedeniyle bu konuda etkili bir adım atamamıştır. Aynı dönemde, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleriyle ittifak arayışları da sonuçsuz kalmıştır. İngiltere ve Fransa gibi ülkeler,

⁴ M. Cavid Baysun, "Azak", *İ.A.*, II, MEB Yayınları, İstanbul 1961, s. 89; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, TTK, Ankara 1987, s. 255-256.

⁵ Svetlana F. Oreshkova, "1683-1737 Yılları Arasında Rus-Türk İlişkileri", *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)*, TTK, Ankara 1992, s. 122-123 ; Kurat, *Rusya Tarihi*, s.256-257.

⁶ Osman Köse, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Rus Münasebetleri (84/2 No'lu Rusya Ahkam Defterine Göre)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler EnstitüsüYayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1993, s.536-537.

⁷ Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*, TTK, Ankara 2006, s. 5-16.

Osmanlı'yı Rusya'ya karşı desteklemek istemiş, ancak bu destek genellikle sınırlı kalmıştır⁸.

Küçük Kaynarca Antlaşması ile başlayan süreç, Karadeniz ve Boğazlar üzerindeki rekabetin uluslararası bir mesele haline gelmesine neden olmuştur. Rusya, Karadeniz'i bir iç deniz olarak kontrol etme hedefini sürdürmüş ve Boğazlar yoluyla Akdeniz'e ulaşma stratejisini benimsemiştir. Bu durum, Osmanlı'nın sadece Rusya ile değil, aynı zamanda diğer Avrupa devletleriyle de zorlu bir diplomatik süreç yaşamasına yol açmıştır. Karadeniz ve çevresindeki bu rekabet, 19. yüzyıl boyunca devam edecek olan büyük güçler arası çatışmaların temelini oluşturmuştur⁹.

18.yüzyıl, Osmanlı-Rus ilişkilerinde temel bir dönüşüm dönemidir. Bu süreçte Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı hem askeri hem de diplomatik üstünlük sağlamış, Osmanlı topraklarının çeşitli bölgelerinde etkili bir nüfuz alanı oluşturmuştur. Küçük Kaynarca Antlaşması ve Kırım'ın ilhakı gibi olaylar, Osmanlı'nın bölgesel gücünün azaldığını ve Rusya'nın bir Avrupa ve Asya gücü olarak yükseldiğini açıkça göstermiştir. Osmanlı-Rus ilişkilerinin bu dönemi, sadece iki imparatorluk arasındaki rekabetin değil, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu dönemdeki zayıflığı, modernleşme ve reform çabalarının gecikmesine bağlanabilirken, Rusya'nın izlediği yayılcı politika, 19. yüzyılda Osmanlı'nın varlığına yönelik daha büyük tehditlerin habercisi olmuştur. Osmanlı-Rus ilişkilerinin bu evrimi, sadece iki devlet arasındaki çatışmaları değil, aynı zamanda küresel güç dinamiklerini anlamak için de kritik bir zemin sunmaktadır.

⁸ A Kurat, *Türkiye ve Rusya*, s.27-30; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, İstanbul 1972, s. 27-30.

⁹ Muharrem Dördüncü, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III, S. 1, Afyon 2001, s.75-80.

2. MEHMED SADIK RIFAT PAŞA’NIN HAYATI VE KARIYERİ

2.1 Mehmed Sadık Rifat Paşa’nın Hayatı

Mehmed Sadık Rifat Paşa, 28 Ekim 1807 (25 Şaban 1222) tarihinde İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Osmanlı bürokrasisinde önemli görevlerde bulunmuş köklü bir aileden gelen Rifat Paşa’nın babası Hacı Ali Bey, Enderun’da yetişmiş ve Osmanlı devlet teşkilatında dikkat çekici bir kariyere sahip olmuştur. Hacı Ali Bey, Mart 1815’te (Rebiyülahir 1230) baştebdil ve bostancıbaşı olarak atanmış, daha sonra 1821-1822 (1237) yıllarında kapıcıbaşılik görevine getirilmiştir. Ardından 1822-1823 (1238) yıllarında lagımcıbaşı, Topçu Kışlası bina emini ve 1827-1828 (1243) yıllarında humbaracıbaşı olarak görev yapmıştır. Bu görevlerin ardından Tophane nazırı, Nisan 1829’da (Şevval 1244) tersane emini ve Temmuz 1834’te (Rebiyülevvel 1250) masarif nazırı olarak atanmıştır. Hacı Ali Bey, Ocak 1832’de (Ramazan 1250) vefat etmiştir.

Mehmed Sadık Rifat Paşa’nın dedesi ise III. Selim döneminde vefat eden Said Bey’dir. Dedesi ve babasının Osmanlı idaresindeki görevleri, Rifat Paşa’nın bürokratik eğitimi ve reformist düşüncelerinin şekillenmesinde önemli bir temel oluşturmuştur. Bu güçlü ailevi altyapı, Mehmed Sadık Rifat Paşa’nın Tanzimat Dönemi Osmanlı reformlarında etkin bir figür olmasına olanak tanımış, onun yönetim ve düşünce sistemine katkı sağlayan bir unsur olarak öne çıkmıştır¹⁰.

Mehmed Sadık Rifat Paşa’nın Rauf, Ahmed ve Said adlarında üç oğlu olduğu bilinmektedir. Bu oğullardan biri olan Mehmed Rauf Bey, 1244 (1828-1829) yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Mehmed Rauf Bey’in doğumu, Paşa’nın aile hayatındaki önemli bir dönemi temsil etmekte olup, bu kuşak Osmanlı toplumunun modernleşme sürecine şahitlik eden bir aile yapısını yansıtmaktadır. Rifat Paşa’nın oğulları, onun reformist düşüncelerinin ve devlet adamı kimliğinin bir yansıması olarak, Tanzimat Dönemi’nin sosyal ve siyasi dönüşümleri içinde yer almıştır¹¹. Mehmed Sadık Rifat Paşa’nın oğullarından Ahmed Bey, müzehane memurluğu görevini üstlenirken, Said Bey Bahriye zabiti olarak Osmanlı Donanması’nda hizmet etmiştir. Ahmed Bey’in ailesi, özellikle torunlarından genç yaşta şehit düşen Rifat Bey ile dikkat çekmektedir. Ayrıca Ahmed Bey’in kızlarından biri, önemli bir devlet adamı olan Reşid Paşazade Ahmed Celal Paşa’nın eşi olarak, dönemin seçkin aileleriyle olan bağlantılarıyla öne çıkmaktadır.

¹⁰ Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmanî*, Cilt 1,3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s.247.

¹¹Tuncer Baykara, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Arastirmalar*, 2.Baskı, Akademi Kitabevi, İzmir 1999. s.56

Bu aile bağları, Rıfat Paşa'nın neslinin Tanzimat Dönemi'nin toplumsal ve idari yapısındaki yerini göstermesi açısından önem arz etmektedir¹².

Mehmed Sadık Rıfat Paşa, henüz beş yaşında eğitim hayatına başlamış ve babasının etkisiyle on beş yaşında saraya memur olarak atanmıştır. Babası Hacı Ali Bey'in devlet hizmetinde uzun yıllar görev yapması ve geniş çevresinin olması, Rıfat Paşa'nın Enderun-u Hümayun'da bir yıl boyunca eğitim almasını sağlamıştır. Tanzimat öncesinde devlet dairelerinin ihtiyaç duyduğu memurlar, "kalem" adı verilen devlet birimlerinde iş başında bir eğitim sistemiyle yetiştirilmekteydi. Genellikle memur ailelerinin ve devlet ileri gelenlerinin çocukları küçük yaşlarda bu kalemlere katılmaya başlar, burada deneyimli katiplerin yanında pratik bilgiler edinir ve zamanla kabiliyetleri doğrultusunda yükselme fırsatı bulurlardı. Rıfat Paşa'nın kariyerindeki erken dönemi, bu sistemin tipik bir örneğini teşkil etmektedir¹³.

Zengin bir ailenin tek erkek çocuğu olarak dünyaya gelen Mehmed Sadık Rıfat Paşa, dönemin koşullarına uygun bir eğitim aldıktan sonra Saray-ı Hümayun'da Hazine Odası'na atanmıştır. Ancak, annesinin çocuğunun hasretine dayanamaması üzerine bu durum Sultan II. Mahmud'a iletilmiş ve bir yıl sonra Rıfat Paşa, Sadaret Mektubi Odası'na çırak olarak geçmiştir. Burada gösterdiği üstün performans ve çalışkanlık sayesinde kısa sürede amirlerinin takdirini kazanmayı başarmıştır. Bu dönemde üzerinde en çok etkisi olan isimlerden biri Vassaf Efendi olmuştur. 1827-28 yıllarında (1243) hâceganlık rütbesine erişen Sadık Rıfat Paşa, ilk olarak Salyane Mukataa memuru olarak atanmış, ardından Âmedi Halifeleri arasına girmiştir. Yunan sınırı ve Mısır meselesinin çözümü için toplanan Süfera Meclislerinde görev alarak diplomatik yetkinliğini sergilemiş ve 28 Aralık 1833 (15 Şaban 1249) tarihinde Küçük Evkaf Muhasebeciliği görevine terfi etmiştir. Bu görevler, Rıfat Paşa'nın yükselen kariyerindeki önemli adımları temsil etmektedir¹⁴.

Divan-ı Hümayun Âmedcisi Mustafa Reşid Bey'in ek görev olarak Paris Osmanlı Elçiliği'ne atanması üzerine, Rıfat Bey, Âmedi Vekilliği görevine getirilmiştir. Reşid Bey'in Paris Elçiliği görevinin yanı sıra Hariciye Nezareti Müsteşarlığı görevini üstlenmesiyle birlikte, Rıfat Bey asaleten Âmedci olarak atanmıştır. Bu görevlendirme,

¹²a.g.e, s.1397.

¹³ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s.49.

¹⁴Mehmed Zeki Pakalın, *Tanzimat Maliye Nazırları*, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1974, s.95.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın diplomasi ve devlet yönetimi alanında yükselişinin önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir¹⁵.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa, dönemin diğer devlet adamları gibi sık sık atama ve azil süreçleriyle geçen yorucu ve yıpratıcı bir hayat sürmüştür. Özellikle hayatının son dönemlerinde Meclis-i Vâlâ Başkanlığı görevinden azledilmesi, Paşa'yı derinden etkilemiştir. Fuad Efendi'ye yazılan bir özel mektupta bu durum şu ifadelerle dile getirilmiştir: “*Biçare Rıfat Paşa'nın hâlihazır tasavvur buyuracağınızdan yüz derece ziyadedir. İnfisalleri Babiâli'de iken vaki olması, kendisine pek ziyade telaş vermekle, ziyaretine gidenlerin cümlesine sebebi azlini sual etmekte olduğu söyleniyor.*” Bu mektup, Rıfat Paşa'nın görevden alınmasının onun üzerinde ne denli büyük bir tesir bıraktığını ve bu sürecin ruhsal olarak ne kadar yıpratıcı olduğunu gözler önüne sermektedir¹⁶. Bu azlin ardından Mehmed Sadık Rıfat Paşa, Meclis-i Tanzimat azalığına atanmıştır. Ancak, şeker hastalığı ve kalp rahatsızlığı gibi sağlık sorunlarıyla mücadele eden Paşa, özellikle ayağında oluşan şiddetli ağrılar nedeniyle ameliyat olmak zorunda kalmıştır. Ne yazık ki, bu ameliyat sonrasında sağlık durumu daha da kötüleşmiş ve yalnızca dört ay sonra hayata gözlerini yummuştur. Bu süreç, onun hem fiziksel hem de psikolojik açıdan zorlu bir dönem geçirdiğini göstermektedir¹⁷. Mehmed Sadık Rıfat Paşa, 11 Şubat 1857 (16 Cemaziyelevvel 1273) Çarşamba günü hayata veda etmiştir. Naaşı, Eyüp'te Bostan İskelesi Sokağı'nda bulunan Mihrişah Valide Sultan Türbesi haziresine defnedilmiştir. Bu türbe, Paşa'nın Osmanlı tarihindeki önemli yerini ve şahsiyetine duyulan saygıyı simgelemektedir.

2.2 Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın Kişiliği

Mehmed Sadık Rıfat Paşa, bir yönetici olmaktan ziyade diplomatik meziyetleriyle öne çıkan bir devlet adamıydı. Zeki, anlayışlı ve yetenekli olmasının yanı sıra, siyasi konularda ileri görüşlüydü. Ancak, fikirlerini şiddetle savunan bir yapıya sahip değildi. Bu nedenle, çeşitli konuların tartışıldığı meclislerde birçok çözüm yolu önerebilse de, genellikle en uygun seçeneği belirleyip sunmada zorlanırdı. Bu durum, bazen diğer üyelerde kafa karışıklığına neden olurdu. Nitekim, bir tartışma sırasında bir üyenin Paşa'ya hitaben, “Paşa hazretleri, lütfen evinizde iyice düşünüp kesin kararınızı verdikten

¹⁵ Abdurrahman Şeref, *Tarih Söyleşileri*, Sadeleştiren: Mübeccel Nami Duru, İstanbul 1980. s.95.

¹⁶ Mehmed Zeki Pakalın, *Maliye Teşkilatı Tarihi*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları, Ankara 1978. S.106.

¹⁷ a.g.e, s.106.

sonra buraya gelin. Değişik ifadelerinizle zihnimizi alt üst ediyorsunuz,” şeklindeki sözleri, bu durumu hicivli bir şekilde dile getirmiştir¹⁸.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın kişiliği ve yönetim anlayışı, çağdaşı olan diğer devlet adamlarından farklılıklar göstermektedir. Özellikle Koca Mustafa Reşid Paşa ile karşılaştırıldığında bu farklar belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Reşid Paşa, bir meselede çeşitli çözüm yolları sunsa da, en uygun olanını seçip korkusuzca uygulamaya koyabilirdi. Öte yandan, aynı dönemin bir diğer önemli figürü Said Paşa, Reşid Paşa ile Rıfat Paşa arasında bir yerde konumlanır; çözüm yolları sunabilir ve belli bir ölçüde bunları uygulayabilirdi. Kamil Paşa ise bir konuya dair çözüm yolunu belirledikten sonra tereddütsüz bir şekilde o çözüm üzerinde ısrarla dururdu.

Rıfat Paşa, hızlı ve etkili bir yazım yeteneğine sahipti. Açık ve anlaşılır bir ifade tarzı benimsemişti ve vekâleten yaptığı amedcilik ve müsteşarlık dönemlerinde Babiâli'den çıkan önemli yazıların büyük kısmı onun kaleminden çıkmıştı. Viyana elçiliği sırasında ise her postayla Babiâli'ye düzenli olarak ayrıntılı mektuplar ve raporlar göndermiştir. Çalışkan ve yorulmak bilmeyen bir yapıya sahip olan Rıfat Paşa, yazı yazmaktan ve yoğun bir mesai harcamaktan asla çekinmezdi.

Rıfat Paşa'nın çalışma tarzı, diplomatik bir anlayışa dayanmaktaydı. Doğrudan ve sert müdahalelerden kaçınarak, birçok farklı yolla sonuca ulaşmayı hedeflerdi. Bu yaklaşımı, "idare-i maslahat" anlayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir; yani sorunları iyi kötü çözerek bir şekilde yoluna koyma eğilimindeydi. Ancak, bu yumuşak ve uzlaşmacı yaklaşımı, Tanzimat döneminin kesin ve kararlı kararlar gerektirdiği bir dönemde yeterince etkili olmasının önünde engel teşkil edebilmiştir.

Buna rağmen, Rıfat Paşa'nın doğruları savunmaktan ve açıkça dile getirmekten çekinmemesi, görev aldığı yerlerde reform ve ilerleme odaklı çalışmalar yürütmesi, Osmanlı Devleti'nin yeni düzenlemelerle karşı karşıya olduğu bir dönemde önemli bir övgü kaynağı olmuştur. Bağlılık ve sorumluluk bilinciyle hareket eden Rıfat Paşa, Osmanlı yönetiminde önemli bir figür olarak tarihe geçmiştir.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa, özellikle diplomasi alanındaki denge politikaları ve esnek üslubuyla, dönemine göre Osmanlı Devleti'nin değişen siyasi gerekliliklerine önemli katkılarda bulunmuştur. Dördüncü Dışişleri Bakanlığı sırasında, Rusya'nın İstanbul'a

¹⁸Abdurrahman Şeref, *Tarih Konusmaları*, Sadeleştiren: Enver Koray, Kavram Yayınları, İstanbul 1980 S.84-85.

gönderdiği Elçi Mençikof'un ileri sürdüğü önerilere karşı, Paşa'nın gösterdiği stratejik yaklaşım dikkat çekicidir. Ortaya çıkan savaş belirtilerine rağmen, Rıfat Paşa bu önerileri iki ayrı başlık altında ele almıştır: kutsal yerler meselesi ve Ortodoks kilisesini koruma sorunu. Bu ayrıştırma, Rus Elçiliği'ne mantıklı ve inandırıcı bir yanıt verilmesini sağlamış, aynı zamanda Fransa ve İngiltere'nin desteğini ve övgüsünü kazandırmıştır. Bu süreç, Rıfat Paşa'nın diplomatik kabiliyetlerini ve stratejik zekasını ön plana çıkarmıştır. Paşa'nın diplomatik yetenekleri, yalnızca bu olayla sınırlı kalmamıştır. Londra Konferansı kararlarını İskenderiye'de iletmek için üstlendiği geçici görev sırasında da üstün bir başarı ve etkin bir hizmet sunmuştur. Bu görevi, Rıfat Paşa'nın uluslararası alandaki yetkinliğini bir kez daha kanıtlamış, Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını koruma noktasında önemli bir adım olmuştur.

Rıfat Paşa'nın kişisel özellikleri de, onun diplomasi alanındaki başarısını destekleyen unsurlardan biridir. Eli açık, ikram etmeyi seven, samimi sohbetleriyle çevresindekilerin gönlünü kazanan, aynı zamanda hayırsever bir kişilik olarak tanınmıştır. Servet sahibi olmasına rağmen, bu varlıklarını hayır işleri için değerlendirmesi ve yardımseverliği, onun insani yönünü de öne çıkarmaktadır. Bu özellikleri, diplomasi gibi insan ilişkilerinin büyük önem taşıdığı bir alanda, Rıfat Paşa'yı öne çıkaran unsurlar arasında yer almıştır¹⁹.

2.3 Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın Eserleri

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın en tanınmış eseri olan *Müntahâbât-ı Âsâr*, oğlu Rauf Bey tarafından yayımlanmıştır. Eser, biri oldukça ayrıntılı ve büyük, diğeri ise daha küçük olmak üzere iki ayrı baskıya sahiptir. Daha kapsamlı olan ilk baskısının yayımlandığı yer ve tarih belirtilmemiştir. Ancak daha az içeriğe sahip ikinci baskısı, 1858 (1257) yılında "Takvimhane-i Âmire" matbaasında basılmıştır. Eserin başlangıç kısmında, Rauf Bey tarafından kaleme alınmış bir biyografi bulunmaktadır. *Müntahâbât-ı Âsâr*, aynı zamanda "Metrukât-ı Âsâr-ı Rıfat Paşa" adıyla da bilinmektedir. Bu çalışma, Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın fikir ve düşüncelerini yansıtmaya bakımından dönemin önemli eserleri arasında yer almaktadır²⁰. Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın eserleri, onun münşi (yazar) ve siyasi kimliğini ortaya koyan önemli çalışmalardır. Paşa'nın *Müntahâbât-ı Âsâr-ı Rıfat* adlı matbu mecmuası, Kırım Harbi'nin tarihi, mülki idareye dair layihalar ve çeşitli siyasi

¹⁹ Abdurrahman Şeref, *Tarih Konusmaları*, Sadeleştiren: Enver Koray, Kavram Yayınları, İstanbul 1980 S.84-85.

²⁰ Bekir Günay, *Mehmed Sâdık Rıfat Paşa'nın Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

yazılardan oluşmaktadır. Basılmış eserleri arasında yer alan *Risale-i Ahlâk* ve *Âsâr-ı Rifat*, ahlaki, edebi ve siyasi anlamda fayda sağlayan içerikleriyle dikkat çekmektedir. Bu eserler, Paşa'nın fikir dünyasını ve dönemin meselelerine dair yaklaşımını anlamak için önemli birer kaynaktır.

1275 (1858/1859) yılında bir arada basılan *Rusya Muharebesi Tarihi*, *Avrupa'nın Ahvâline Dâir Risale*, *İtalya Seyahatnâmesi*, ve *Kelimât-ı Nushiyye ve Müsellemeyi Mutazammın Risale* isimli mecmuasının mukaddimesinde, Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın ayrıntılı bir biyografisi yer almaktadır. Bu çalışmalar, dönemin siyasi, idari ve ahlaki meselelerine dair önemli bir birikim sunmakta ve Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecine dair önemli ipuçları taşımaktadır²¹.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın *Risale-i Ahlâk* adlı eseri, dönemin eğitim sisteminde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu küçük çaplı eser, ahlaki değerleri temel alan içeriğiyle, özellikle Osmanlı okullarında öğrencilere okutulan kaynaklar arasında yer almıştır. Eser, bireysel ve toplumsal ahlakın geliştirilmesine yönelik öğütleriyle, genç nesillerin eğitimine katkıda bulunmayı amaçlayan bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. Paşa'nın ahlaki konulara verdiği önem, onun sadece bir devlet adamı değil, aynı zamanda bir düşünür kimliğiyle de değerlendirilmesine olanak tanımaktadır²². Meclis-i Vâlâ Reisi Mehmed Sadık Rıfat Paşa, eğitim alanında da önemli katkılarda bulunmuş ve özellikle ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için *Risale-i Ahlâk* adlı eserini hazırlamıştır. Bu eser, dönemin ahlaki değerlerini ve toplumsal normlarını genç nesillere aktarmayı hedefleyen bir rehber niteliği taşımaktadır. Rıfat Paşa'nın bu çalışması, onun yalnızca bir devlet adamı değil, aynı zamanda eğitime ve ahlak öğretimine önem veren bir düşünür olduğunu göstermektedir. *Risale-i Ahlâk*, Osmanlı eğitim sisteminde ahlaki eğitimin temel kaynaklarından biri olarak değerlendirilmiştir.²³ Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın eserlerinden biri olan *Risale-i Ahlâk*, bir babanın oğluna nasihatlerini içeren bir öğüt kitabı formatında hazırlanmıştır. Bu eser, ahlaki değerlerin ve erdemli bir yaşamın ilkelerini genç nesillere aktararak onların kişisel ve toplumsal hayatta daha bilinçli bireyler olmalarını hedeflemiştir. Paşa, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye reisliği döneminde de değerini koruyan bir başka önemli eser kaleme almıştır: *Gülbin-i İnsâ*. Bu

²¹ Bursalı Mehmed Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, Cilt 2, Meral Yayınevi, İstanbul 1972.

²² İbrahim Alaaddin Gövsa, "Mehmed Sadık Rıfat Paşa" *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1946, s.326

²³ Veli Ertan, *Ahmed Cevdet Paşa Hayatı Eserleri ve İlim Değeri (1822–1895)*, Hilal Yayınları, Ankara 1964.

risale, devlet yazışmalarında kullanılacak olan elkâb (hitaplar) ve anahtar ifadeleri içeren bir el kitabı niteliğindedir. Özellikle devlet adamlarına yazılacak resmi yazılar için bir rehber olarak tasarlanan bu eser, dönemin bürokratik diline ve yazışma sanatına önemli katkılar sağlamıştır.

Tanzimat dönemi, edebiyatın yalnızca şiirle sınırlı olmadığı, doğru, özlü ve etkili nesir sanatının da önem kazandığı bir dönemdir. Rıfat Paşa'nın eserleri, devlet yazışmalarında estetik bir nesir anlayışının gelişmesine katkıda bulunmuş, inşa sanatının geçmiş yüzyıllara göre daha fazla değer kazandığını göstermiştir. 19. yüzyıl aydınlarının yeni bir boyutu olan bu anlayış, yalnızca edebi eserlerde değil, aynı zamanda devlet yazışmalarında da etkisini göstermiştir²⁴.

Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın en önemli eserlerinden biri olan *Müntahabât-ı Âsâr*, Paşa'nın kendi kaleminden çıkan yazılarının başlıklarına göre düzenlenip ciltlenerek bir araya getirilmiş bir derlemedir. Bu eserde, bazı ciltler yalnızca tek bir risaleyi içerirken, bazıları birbiriyle bağlantılı birkaç başlığı bir arada sunmaktadır. Paşa'nın bu eseri, geniş kapsamı ve içerdiği çeşitli konular nedeniyle dönemin siyasi, idari ve diplomatik hayatına dair önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Müntahabât-ı Âsâr altında toplanan ve Paşa'nın fikirlerini yansıtan başlıca eserlerden bazıları şunlardır:

1. Avrupa'nın Ahvaline Dair Risale: Avrupa'nın durumu ve politik gelişmeleri hakkında yazılmış bir inceleme.
2. Viyana Sefareti'ne Dair Mekatib: Viyana'daki ilk sefareti sırasında Prens Metternich ile gerçekleştirdiği önemli görüşmelere dair resmi yazışmalar.
3. Viyana'da Yapılan Görüşmelere Dair Mektuplar: Prens Metternich ile önemli meseleler üzerine yapılan görüşmelerin Babıâli'ye gönderdiği rapor ve mektupları.
4. İskenderiye Görevine İlişkin Yazışmalar: Mehmed Ali Paşa ile gerçekleştirdiği diplomatik müzakerelere dair belgeler.
5. Hariciye Nazırlığı Dönemindeki Evraklar: Hariciye Nazırı olarak görev yaptığı dönemde kaleme aldığı resmi yazışmalar.

²⁴ Halil İnalcık., M. Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat: Degisim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu**, 2.Baskı, Phoenix Yayınları, Ankara2006, S.280.

6. Meclis-i Vâlâ ve Tanzimat Yazıları: Meclis-i Vâlâ Başkanlığı ve Tanzimat Meclisi üyeliği sırasında yazdığı mazbatalar.
7. Reformlara Dair Layihalar: Paşa'nın bazı reform önerilerini içeren layihalar.
8. Ahlak Risalesi: Ahlaki öğretilere dair bir risale.
9. Ahlâk Risalesinin Zeyli: *Ahlak Risalesinin* ek niteliğindeki bölümü.
10. Hükümetin Esaslarına Dair Risale: Hükümet yönetimi ve temel ilkeler üzerine yazılmış bir eser.

Bu başlıklar, Mehmed Sadık Rıfat Paşa'nın Tanzimat dönemi Osmanlı reformlarının şekillenmesine katkı sunan bir devlet adamı ve entelektüel olarak oynadığı önemli rolü göstermektedir. Eserin içeriği, Osmanlı modernleşmesi ve diplomatik tarihine ışık tutan değerli bir külliyat olarak değerlendirilmelidir.

2.4 Rusya Muharebesi Tarihi Adlı Eserin Değerlendirilmesi

Rusya Muharebesi Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında yaşanan savaşların jeopolitik ve askeri boyutlarını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Eser, bu savaşların nedenlerini, gelişim süreçlerini ve sonuçlarını ayrıntılı bir biçimde inceleyerek, 19. yüzyıl Avrupa siyasetinde Osmanlı-Rus ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nun küresel siyasetteki konumunu ve Rusya'nın yükselen bir güç olarak etkisini tarihsel bir perspektiften ele alması, eseri oldukça değerli kılmaktadır.

Eser, olayları kronolojik bir sıra ile anlatmakta ve savaşların neden-sonuç ilişkilerini analitik bir biçimde açıklamaktadır. Askeri stratejiler ve diplomatik girişimler bir arada ele alınarak okuyucuya bütüncül bir bakış açısı sunulmaktadır. Ayrıca, resmi yazışmalar ve antlaşma metinlerinden faydalanılması, eserin tarihsel otantikliğini artırmaktadır. Bu metodolojik yaklaşım hem akademik çevreler hem de genel okuyucular için eseri kıymetli bir kaynak haline getirmektedir.

Eserin tematik açıdan ele aldığı başlıca konular şunlardır:

- Askeri Taktikler ve Savaş Stratejileri: Osmanlı ve Rus ordularının taktiksel yaklaşımlarını detaylı bir şekilde açıklayarak, dönemin askeri anlayışına ışık tutmaktadır.

- Diplomatik İlişkiler: Barış antlaşmaları, ittifaklar ve müzakereler gibi konular eserin önemli bir bölümünü oluşturmakta, bu ilişkilerin savaşın gidişatına etkileri ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.
- Toplumsal ve Siyasal Sonuçlar: Savaşların Osmanlı toplumunda yarattığı değişimler ve reform ihtiyacını vurgulayarak, modernleşme çabalarına olan etkilerini ortaya koymaktadır.

Eserin dili teknik bir niteliğe sahip olmakla birlikte, anlaşılır ve akıcı bir üslup kullanılmıştır. Bu, okuyucunun karmaşık olay örgülerini takip etmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak yoğun bilgi içermesi, dönem hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan okuyucular için zaman zaman zorlayıcı olabilmektedir. Bununla birlikte, resmi belge ve raporların metne dahil edilmesi, eseri daha derinlikli bir inceleme kaynağı haline getirmektedir.

Rusya Muharebesi Tarihi, Osmanlı-Rus ilişkileri üzerine yapılacak araştırmalar için önemli bir kaynaktır. Eser, yalnızca Osmanlı bakış açısını yansıtmakla kalmayıp, bu dönemdeki uluslararası ilişkiler ve güç dengeleri üzerine yapılan çalışmalar için de değerli bir referans oluşturmaktadır. Ayrıca, eser Avrupa merkezli tarih anlatılarına karşı Osmanlı perspektifini sunarak, literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Sonuç olarak, "Rusya Muharebesi Tarihi," savaş, diplomasi ve devlet politikalarının kesişim noktasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun karşılaştığı zorlukları anlamak için kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Eser, Osmanlı-Rus ilişkilerinin tarihsel gelişimini anlamaya katkıda bulunurken, bu ilişkilerin Osmanlı modernleşmesine olan etkisini de gözler önüne sermektedir.

3. RUSYA MUHAREBESİ TARİHİ ADLİ ESERİN TRANSKRİPSİYONU

Vükela-yı Devlet-i `Aliyye'den Mehmed Sadık Rifat Paşa masarifat-ı nezaretinde irtihal-i dar-ı beka eden Hacı `Ali Beyefendi'nin bin iki yüz yirmi iki senesi Şa`ban-ı mu`azzamının yirmi beşinci günü kad-minhâde-i `âlim vücudu (fi'l-mehdi yentuku `an sa`âdeti bahtühü) ma`nası simasında rû-nümûd olan mahzûm-ı edîbi ve beş yaşından on beşine varınca mekteb-i fehm ve iz`ânın şâkird-i erîbi (?) olub az zamanda tarîk-i `irfânda ya`nî nezd-i sarfiyan (?) pazar îkân ve imtihânda cevher-i mâhiyeti bahralaşarak (?) ve mekteb-i edebden doğru saray-ı hümayunda olan Hazine Odası ricaline müsta`idd-i iltihak olmasıyla beraber peder ve maderinin evlad-ı zükûrdan bir danesini ve her biri nev-i çerâğ-ı ziyâdâr-ı hân mânân pervanesi olduğundan derd-i müfârat-ı validesini hasta ve merhem-i nazar-ı merhamete şayeste itmekle ibrar-ı güzeşt-gâne lâhık hudavendigâr-ı sâbık huld-âşiyân Sultan Mahmud Han-ı Sani hazretleri kadem-i hizmetine hürmeten taltîf-i peder ve etfâ-yı (?) âteş-keder mâder-i irade-i şefkat-`âdesiyle saray-ı hümayuna alınmasından bir sene mürurunda mektubi-i sadaret odasına çerağ buyurduklarından (men sebete nebete) kâ`ide-i fâide-i `âidesini iltizam ve tahsil-i san`at-ı kitâbete izhâr-ı şevk ve garâm itmesiyle zâbitân-ı kalem sa`y ü gayretinden hoşnud ve devam-ı istihdamından işe yarayacağı meşhud olarak az vakit içinde akranı beyinde kesb-i imtiyaz ve otuz dokuz tarihinde rütbe-i hâcegâniyi ihraz eylerek kırk iki tarihinde gavail-engiz saha-i vukû` olan Rusya seferi esnasında kaleme hayli umur-ı mühimme tahririnde müstahdem ve memurin-i Bab-ı `Âlî `indinde revbet (??) ve dirayeti müsellemlerle kırk dört senesinde bi'l-istihkâk Âmedî Odası hulafesına ilhak olunud hudavengidar-ı mağfurun ibtida-yı seyahatinde ma`iyyet-i hümayunda Edirne ve Gelibolu taraflarına `azimet ve ol-vakte kadar huledafan kimseye nişan verilmemiş iken râbi`a nişanı ihsaniyle neyl-i destmâye-i rif`at idüb ol zaman Dahiliye ve Hariciye nezaretlerinde bulunan Pertev Paşa ve `Âkif Paşaların teveccühat-ı ehl-perverânelerine nâiliyyetle Yunan'ın ta`yîn-i hududu ve mes`ele-i Mısriyye'nin güft ü şünûdu

Hengamelerinde sefer ile vuku`bulan meclis-i mükâlemâtda zabt-ı mevadda hüsn-i hidmet ve isbat-ı liyakat ve haysiyyet eyleyüb elli tarihinde Âmedci bulunan Reşid Paşa'nın Paris sefaret-i seniyyesine memuriyyeti cihetiyle Sâhib-i Tercüme Âmedî Vekaletine ta`yin olunub umur-ı mühimmeye mütedair ba`zı şeyin şifahen beyan ve istizanı icab idildikde Dahiliye Nazırı Pertev Paşa müşarun ileyhin vüsatat-ı dirayetiyle `atebe-i `aliyyeye (?) inha ve istimzac ve bu vesile ile Mâbeyn-i Hümayunda Kâtib-i Sâni ve pertev-i ikbâl ve `unvanı mahsud-ı rical-i zamanı olan Vassaf Efendi ile destgâh-ı ülfet

ve muhabbetde nesc-i dîbâ-yı imtizac itmesi medar-ı tezayüd-i iştihar-ı sermedi ve elli iki senesinde Reşid Paşa'nın Paris sefaretini yine üzerinde olarak Hariciyye Nezareti Müsteşarlığına memuriyeti münasebetiyle müşarun ileyh asaleten Amedi olub dokuz ay mikdarı kemal-i ikbal ve mütala'a-i mazi ve hal ve istikbal ile kelk-i rastî (?) silk-i hidmetkârîye vaz'-ı enâmîl-i gayret ve eda-yı habâyâ-yı memuriyyet eylediği zamanda Vassaf Efendi ve muahharen Pertev Paşa'nın 'azl ü nefyleri vuku'uyla hilaf-kübranı (?) murâdâtını oynatmağa meydan alub ez-ân-cümle 'Âkif Paşa Mülkiye Nazırı oldukda merhûmun Pertev Paşa'ya olan kuvvet-i intisabı 'Âkif Paşa tarafdarının sebep-i istirkâbı olmağla elli üç tarihinde Amedcilik mansıbından 'azl ve iz'âc ve Hariciye Müsteşarlığı payesi ve büyükelçilik 'unvanı ile Viyana sefaretine memuren Bab-ı 'Âlî'den ihrac kılınub sefaretde bulunduğu esnada esbak Avusturya İmparatoru haşmetlü Ferdinand hazretlerinin İtalya kraliyeti tetevvücü resm-i tebrikine süfera-yı sâire ile beraber 'azimet ve bu münasebetle İtalya'da hayli seyahat ve Viyana'ya 'avdet ile devlet-i müşarun ileyhâ başvekili ve umur-ı ecnebiyye nâzırı bulunan meşhur Prens Meternik zâtına ve kâbiliyyetine ri'âyet ve dikkat ve devletce mesâ'il-i vâkı'anın hall ve teshîline müte'allık kendisiyle pek çok sohbet eylediği sırada ibrâz itdiği kâr-ı âgâhî ve istikâmeti hakkında bâ'is-i terakkî-i teveccühât ve (padişah-ı zamâna zıll-i Hudâ halleda[lla]hü mülkehü ebedâ) efendimiz hazretlerinin cülûs-ı ma'delet-me'nûs-ı mülûkâneleri şeref-vukû'undan bir-iki ay sonraca 'uhde-i liyâkatine Hariciye Müsteşarlığı tevcihinden nâil-i mübâhât olub ancak mes'ele-i Mısriyye'nin devâmı ve mes'ele-i Şarkıyye namıyla Avrupa devletlerinin serd-i mütâla'ât-ı 'amîkaya kıyam ve ihtimamı eyyamı ve müşarun ileyhin bu maddenin künh ü gavrına vukûf-ı tâmmı olmağla maslahatın karar-ı kat'îsine değin yine Viyana'da ikametini mukteza-yı irade ve müddet-i sefâretinden iki sene geçdikde Dersa'adet'e 'avdeti cevaz-dâde olmağla elli beş senesi Ramazan-ı Şerif'i ahirinde İstanbul'a vürud ve müşahede-i dîdâr-ı evlad ve akaribinden tenvir-i bâsire-i şühud idüb Mısır mes'elesi hakkında karar-gîr olan tekalifi Mısır Valisi esbak merhum Mehmed 'Ali Paşa'ya bildirmek ve eyyam-ı ma'dude zarfında bir cevab-ı kat'î alub gelme üzere elli altı senesi Cemaziyelahir'inde muvakkaten İskenderiye canibine memur ve i'zâm ve orada iken (cihanda 'bâ'is-i rif'at efendi himmetidir) Sadaret-i Uzma Müsteşarlığı mansıbiyla kader ve i'tibârı i'zâm buyurulmasını müte'âkıben İstanbul'a gelüb Tanzimat-ı Hayriye usul-i mahasin şümûlünün taşralarca vaz' ü tesisi emrinde sa'y ü himmeti mevîr ve elli yedi senesi Saferü'l-Hayr'ı evâ'ilinde rütbe-i sâmiye-i vezâretle Hariciye Nezaret-i Celilesi'ne memur olarak bidayet-i memuriyyetinin dâhilen ve hâricen 'gâ'ileli vakitlere tesâdüfî halinde bile mu'tedilâne îfâ-yı memuriyyet itmekte ve kâ'ide-i

ihiyâtkârîye ri`âyete her tarafı gözetmekde iken ilkâât-ı muhâlifinden neş`etle dokuzuncu ayında ma`zûl ve birkaç ay kûşe-i ferâğında taklîb-i evrâk-ı ketb-i ahlâkiyyeden sıbyan mekâtib-i kırâ`at ve terbiyyetine elverişli vâzıhu`l-`ibâre ahlak risalesi cem` ve te`lîfine meşğûl olub mu`ahheren Rumeli eyaletinin tahkik-i ahvâline takarrür eden memuriyyeti tehîr ve elli sekiz senesi Şa`bân`ında Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı `Adliyye a`zâlığına ta`yîniyle a`zâlık sıfatı üzerinde kalmak ve def`a-i sâniye olmak üzere Viyana sefaret-i seniyyesine ta`yîn ve tesyîr birle orada iken halefi Sarim Paşa'nın üzerine elli dokuz senesi Rebî`u`l-evvelinde tekrar Nezaret-i Celile-i Hâriciyye ile kâmkâr olmuş ise de rufekasından kesb-i ikbâl ve da`vâ-yı teferrüd ve istiklâl idenlerin mizaclarına tevfi-k-i harekât ve sûret-i matlûbede tamamıyla mümaşât idememesi hasebiyle yirmi birinci ayında mansıbından devr ve bir hafta mürurunda sâniyen Meclis-i Vâlâ a`zâlığıyla hâtır-ı meksûru mecbur ve altmış bir senesi Şa`ban`ında Meclis-i Vâlâ riyasetiyle dâric-i medâric-i cevr ve iki buçuk seneden ziyade muktedir retk ü fetk-i umur olduğdan sonra altmış dört senesi Rebî`u`l-evvelinde Nezaret-i Maliye ve iki ay geçerek Nezaret-i Celile-i Hariciyye mansıplarında deverân ve üç buçuk ay mürurunda evasıt-ı Ramazan-ı Şerif`de yine Meclis-i Vâlâ riyaseti tevcihıyla tecdid-i `unvân ü şân eylemesinden dokuz mâh güzêrânında vukû`-ı `azl-i nâgehânîden müte`essirü`l-bâl ve sekiz ay mikdarı hâne ve sâhilhânelerinde varak-kerdân-ı takvîm-i ahkâm-ı rûz ü leyâl olması üzerine Mecalis-i `Âliyye`ye memur ve infisalinin senesi tekmîlinde ya`ni altmış altı sâli Cemadiye`l-evveli`sinde yine Meclis-i Vâlâ riyaset-i celilesine nasb ile iki sene müddetde tesviye-i masâlih-i mühimme-i devletde himmeti manzur evliya-yı umur olduğu halde dahi mazhar-ı `azl-i nâ-behengâm ve bir sene kadar mütevessid ve sâde-i ârâm olmasıyla altmış dokuz senesi Cemaziye`l-evveli`sinde Rusya devleti tarafından sefaret-i fevka`l`âde ve teklîfât-ı kerân-ı ifade ile Prens Mençikof`un Dersa`adet`e vürudunda Nezaret-i Celile-i Hariciyye`ye icra-yı memuriyyeti tensib ve esna-yı memuriyyetinde mâdde-i kudsiyyeyi i`mâl-i san`at-ı letâyifü`l-hâyl ile tekâlîf-i sâireden bi`t-tefrîk mübâyenet-i miyâne-i tarafeyni suret-i hoşnûdîde fasl ve tevfi-k iderek mevadd-ı dîgere dâire Saltanat-ı Seniyye`nin mülâhazât-ı müstekîmânesini mübeyyin takrir-i resmîyi ba`de`l-i`tâ miyâne-i Bâb-ı `Âlî ve sefâretde teşrîh-i mevadd-ı savâb ve hatâ olunur iken Reşid Paşa merhumun Hariciyye Nezareti`ne vukû`-ı memuriyyetinde müşarun ileyh altmış dokuz senesi Şa`bân-ı Şerif`inin altıncı günü râbi`an Meclis-i Vâlâ riyasetiyle tatayyüb (tatyîb?) buyurulub bir seneden bir ay noksan zamanda cest-cû-yı i`âde-i esbâb-ı ikbâl ve isâbet-i sadme-i rakîbâne te`sîrinden infisâl ve infi`âl eylemiş ise de yetmiş bir senesi Muharrem`inde teşkil olunan Meclis-i `Âlî-i Tanzimat`ın a`zâ-yı fihâmından

ma`dûd ve ba`zı kavânîn ve nizâmât-ı müzâkerât ve te`sîsâtı husûslarında melhûzât ve ma`lûmâtı mûcib inhilâl-ı `ukûd olduğu gibi çünki mâdde-i vâhîde üzerine birkaç vecihle beyân-ı re`ye iktidarı vird ve kabûlü bahsinde delâ`il-i `adîdeye ibtidarı cihetiyle `akd-i musâlaha-i hayriyye mâzeninde (?) dahi selb-i mazarrat ve celb-i menfa`at hakkında Mecâlis-i `Âliyye`de îrâd eylediği mütâla`ât-ı müeddî-yi ta`ayyün-i hakâyık teklîfât ve mûcib-i tevassu`-ı dâire-i mübâhasât olmuşıdı. Nihayet-i kâl ve gâyet-i hâl (kûn fi`d-dünyâ ke-enneke gâribün ev `âbirün sebîl) (?) şehrahına intikal itmekle bu memuriyyetinin ikinci senesinde dûcâr olduğu `illet-i kalbiyye te`sîrinden ayağına `arız olan şiddet-i ızdırâbın indifâ`ı için icra olunan `ameliyyât-ı cerrâhiyyeden hastalığı ziyâde ve bâlîn-i bîmârîye ser-nihâde olmasının dördüncü ayında ya`ni bin iki yüz yetmiş üç senesi Cemaziye`l-ahiresinin on altıncı Çeharşenbe gününde elli bir yaşında ve `aklı başında hüsn-i hitâma ni`met-i dâimesine mazhariyyetine delâlet idecek sûretde tekmîl-i enfâs-ı ma`dûde-i hayât ve terk-i în ü ân-ı kâinât eyledi. Müşarun ileyh meberrât ve hasenâta mâil ve ba`zı tekâyâ ve zevâyâda nâmını rahmetle yâd ve evsâf-ı hayr-hâhânesini zikr ve ta`dâd itdirecek eser-i hayr ibkâsına nâ`il olub ru`yet ve tanzîm-i umur-ı devlet ve milletde sâdikâne ve müstakîmâne meşhûd olan ikdâm ve iktidârı ve tavr ve mişvârı takdire şâyân ve sahâyif-i âtiyede tab` ve temsîl olunan sûr-ı mekâtîb ve sâir müessir mahâsin-i âsâlfiden (?) rûtbe-i rûyet ve ma`rifeti `ayân olmasıyla beraber mecâlis-i ülfeti tekellüfden âzâde ve nefîs ve resm-i sohbeti tasallüfden sâde ve sâyes (?), zarîf ve nükte-şinâs ve der-i da`vet ve ikrâmı küşâde süfre-i ri`âyet ve ihtiramı âmâde bir handân-ı mihmân-ı istînâs idi. Rahmetü`llâhi `aleyhi.

Rusya Muharebesi Tarihi

Evfer-i i`dâd-ı enfâs-ı halâyık ve ekser-i evrâk-ı eşcâr-ı hadâyık-ı şükr ve senâ-yı fâik ve hamd ü sipâs lâyıık ol vâkıf-ı kâffe-i esrâr ve hakâyık ve mülhem-i umûr-ı dakâyık olan Cenâb-ı Kâdir-i Mûte`âl ve Mâlikü`l-Mülk-i lem yezel ve lâ yüzâl hazretlerinin bârgâh-ı `azamet-penâh ve dergâh-ı ulûhiyyet-i destgâhına sezâvâr-ı hakîkatdir ki ez-her-cihet kabz ü bast-ı hâl ile tev`em olan bu `âlem-i kevn-i fesâdın kâffe-i mevâdd-ı hayr ve şerri yed-i kudret-i ilâhiyyesine vâbeste ve bu cihetle hasebü`t-takdîr mizâc-ı mülkde bir dâ-i `ızâlin (?) zuhûr ve te`sîrinde nice nice hükm-i hafîyye ve esbab-ı ma`neviyye muntavî olarak bi`n-nihâye bu makûle `ilel-i müşkile-i mülkiyyenin muktezâ-yı dâd-hâne-i meşîyyet-i samedâniyyesi olan hikmet-i bâliğa-i sübhâniyesiyle mübeddil-i ber`ü`s-sâ`a (?) ferah ve şâdî olageldiği kayd-ı ta`rif ve ibnâdan bi`l-vücûh vâreste olub hatta her bir

mu'sirâtın neticesi envâ'-ı yesr ve mükâfât-ı celile ve esnâf-ı inâyât-ı cemîle buyuracağını (inne me`a'l-asri yüsra) nass-ı kerîmiyle tebşîr ve tasrîh ve sûret-i zâhirede uygunsuz görünüb dâg-zen-i kulûb-ı kârdân dîn ü devlet ve şîrâra fekn-i hirmen-i dil-i erbâb-ı hamîyyet olan bir vâkı'a-i fâci'anın nihâyeti dahî nice meserret ve hubûru müstelzim olacağını (asâ en tekrahû şey'en ve hüve hayrun leküm) âyet-i beşâret gâyetiyle beyân ve tevzîh buyurmuşdur ve mikdar-i eşk-i reşk-i âşıkîn tahîyyat-ı bî-gâye ve teslîmât-ı mâlâ-nihâye rehîmâ-yı bi'l-ihâne-i `arş-ı berrîn ve refrak-ârâ-yı (?) füşat-serâ-yı `aleyyîn hükümrân-ı mülket-i bi`set ve dîbehem-efrûz-ı tahtgâh-ı risâlet-i hazret-i (Muhammedü'l-Mustafâ) cenâb-ı nübüvvet-meâblarına şâyân ve ahrîdir (?) ki, `illet-i hilkat-ı kâinât ve âferîniş-i mevcûdât olan zât-ı hânîmiyyet-i semâtlarına `avâlim-i evvelîn ve âhirîn zîr-i negîn-i mülkü'l-yemîn olduğundan kuvve-i netîce-i nebeviyye ile `anede-i muhâlifînin girîbân-ı hayât ve zindegânlarını sad-çâk ve lemhatü'l-basrda (?) bî-vâsita-i şîmşîr cümlesini bir kabze-hâk ile üftâde-i mugâk-i helâk itmek emr-i yesîr iken kabl-i ilâhîden şeref-resân olan âyet-i bî-misâl-i kîtâle imtisâl ile zâhir hâlde tertib-i sufûf-ı ecnâd-ı hidayet-mu`tâd ve bi'z-zât ihâle-i tîg-i bî-dırîg cihâd ile bu kadar gazavât-ı münteccü'l-fütûhâtlarında mu`cizât-ı kesîretü'l-berekâtı `akdü'l-lisân-ı mu`ânîdîn dîn ve kudret-i kudsiyye-i nebeviyyeleri tâkat-güdâz-ı serkeşân rûy-ı zemîn olduğu hâlde mücerred-i ta`lîm-i ümmet ve imtihan-ı erbâb-ı muvahhidet (?) vukû'-u levha-i ezeliyyede musattar ve sebt-efgen cerîde-i kazâ ve kader olan nevâ'ib-i müstakbleden müte`essirân-ı İslâma tesliyet kadsıyla gürûh-ı muhâlifîn istid`â-yı merhamet eylediklerinde li-hukmeten tedmîr-i a`dâ-yı haybet-semîri vakt-i merhûnuna te'hîr ve ta`lîk ile sûret-i sulhde amân ve necâtı hâvî azad-nâme-i şefkat-ı `allâma bi't-temnîk i`tâ buyurdukları mütetebbi`ât-ı sahâyif-i seyr olan zevâta ma`lûm ve hüveydâdır ve tuhfe-i tarziyye ve tekrîm-i âl ve ashâb-ı güzîn ve ba-husus Çehâr-ı Yâr-ı `Adl-i Âyîn hazerâtının pîşkeş-i nâdi-i vâcibü't-ta`zîmleri kılınur ki her biri te'yîd-i dîn ve şerî`at ve takallüd-i seyf-i cihâd ile tefrîk-i şeml-i erbâb-ı küfr ve dalâlet ve ba`zan iktiza-yı hükm-i Cenâb-ı Hafîyyü'l-hikmetle şedâyid-i mukaddereye musâberet ve vikâye-i namus-ı İslamiyyet zımnında ihtiyar-ı `inâd ve meşakkat eylemişlerdir (ba`dezâ) Her `âkıl ve reşîd hafî ve pûşîde olmadığı üzere kâffe-i efrâd-ı mütenevvi`atü'l-eşhâs-ı insâniyye kâbiliyyât-ı fitriyyelerini rûtbe-i kuvveden hîz-i fi ile ihrâc ve mukaddemât-ı melekât-ı zâtîyelerini intâc ider, esbâb-ı mümkineye teşebbüs birle nâ'il akza'l-gâye-i (?) emel ve ibtihâc olageldikleri vâreste-i kayd-ı ihticâc olmakdan nâşî bu râkım-ı sutûr-ı pür-kusûr ya`nî rif`at-ı `abd-i ma`siyyet-i mevfûr fenn-i celîl-i inşâdan bî-vâye ü nakd hüner ve ma`rifetden tehî hemyân-ı sermâye olduğum külfe-i tahrîr ve inbâdan âzâde ise de tahsîl-

i `ilm ve ma`rifete sa'y ü verziş ne fenn-i kitâbet ve inşâya lidâm (?) ve kûşîş itmekde olduğuma ve bu emniyyenin (?) istihsâli ise beher-hâl usul-i kitabete tugla (?) menût idüğüne mebnî hem tahsîl-i inşâya medâr ve hem de vukû`ât-ı hâliyenin mehmâ-emken sıhhati üzere zabtıyla erbâb-ı basîrete yâdigâr olmak üzere bin iki yüz kırk üç senesi Devlet-i `Aliyye-i ebed-kıyam ile Rusyalu beyninde küşâd olunan ebvâb-ı muhârebenin ibtidasından in`ikâd-ı musâlahaya kadar gûyâ mazbata-i havâdis-i rûzgârdan bir mecmû`a-i pür-`iber ve vukû`ât-ı Devlet-i `Aliyye'den târihçe-i şâyeste-i nazar olarak havâdis-i hâliye tertîb ve tahrîr ve ber-vech-i âtî bend bend beyân e tezkîr kılındı.

Zikr-i Mukaddime-i Keyfiyyet Ez-kadîm zıll-i zalîl merâhim-i `adîl-i saltanat-ı seniyyede mustazill ve mahmî olub bunca ni`am gûnâgûn ve nihayetsiz müsâ`adât-ı `inâyet-makrûna nâ`il olan Rum milletinden ibtida Eflak ve Boğdan taraflarında olan ve ba`dehu Cezîre-i Mora ve havalisi ve sair Akdeniz'in ba`zı adalarında bulunan re`aya bin iki yüz otuz altı senesi esnasında daire-i itâ`atden huruc ve şâhika-i bagî ve `isyâna `urûc ile mugâyir-i tavr`ı ra`iyyet envâ`-ı harekât-ı reddiyeye ictisâr itmiş olduklarından bunlardan `isyan ve şakâvetde ısrâr idenlerin te`dîb- ve terbiyeleri ve müteşebbis-i ez bâl (??) `afvü emân olanlarının haklarında kemâ-kâne merâsim-i mergûbe-i ra`iyyet-perverî ve merhametin icrası zimmet-i himmet-i saltanat-ı seniyyeye müterettib olmakdan nâşî ô makûle `usât-ı re`âyâ üzerine taraf-ı Devlet-i `Aliyye'den takım takım ordu ve ser`askerler memur ve ta`yîniyle ekserisinin tedîb ve terbiyeleri icra ve giriftâr âyâdileri (?) olan ba`zı kılâ` ve bikâ`-ı şâhâne yedlerinden nez` ve istihlâs olunmuş ve vâfiri dahi müteşebbis-i dâmen-istîmân (?) olarak haklarında `afv ü safh-ı `âlî erzân buyurulmuş ise de birazı henüz vâdi-i `isyânda pûyân olduklarından ânların dahî tedâbîr-i lâzimesinin icrâsına ikdâm olunmakda iken bin iki yüz kırk iki senesi Şevval-i Şerif`i ibtidalarında İngiltere devleti bunların Mora ve sâir ol-havali adaları derûnunda ehl-i İslam olmayarak fakat kendüleri iskan olunmak üzere serbestiyetleri hususuna müsâ`ade-i `aliyye erzân buyurulmasını ve üzerlerine memur olan vüzera ve sâirenin girü [geri] çekilmesini istid`â ve dermeyan itmiş ve muahheren Rusya ve Fransa devletleriyle dahi `akd-i rişte-i ittifâk olunarak kâne imtidad-ı fesâd-ı Rum cihetiyle kendülerinin menâfi`-i bahriyye ve ticâret-i mahsusalarına kesr ü noksân terettüb itmiş olduğundan bahisle ahfâd-ı Yunan bulunan Rumların oltarafda husûl-ı imtiyâz ve serbestiyetleri hususunu Dersa`adet`de bulunan elçileri taraflarından resmen ve sarâhaten takrîr-i takdîmiyle taraf-ı Devlet-i `Aliyye'den istid`â olunmuş ise de bunların işbû teklifâtlarının netayici kabîh olduğundan bunun kabulü şer`an ve mülken gayr-ı câiz ve Rumlar ise Devlet-i `Aliyye'nin ebâ`an-cedd

teb`ası ve oldukları mahaller dahî memalik-i mevrûsesi olarak içlerinden bu makûle `ısyân üzere bulunanların te`dîb ve inzâr ve gerek istîmân idenler haklarında mu`âmele-i `afv ü safhın sezâvâr kılınması bi-hakkın saltanat-ı seniyyenin kendüsü bilüb icra ideceği mesâlih-i mahsûsa-i dâhiliyyesinden olarak bu babda kimesnenin müdâhale ve iddi`âya vechen mine`l-vücûh istihkâkları olmadığı bedîhî ve bâriz olmak hasebiyle keyfiyyet bu vecihle kirâren ve mirâren süferâyâ ifâde ve inbâ ve bi`l-âhare vâki` olan ısrâr ve ibrâmlarına mebnî Devlet-i `Aliyye`nin dahî kendü hukûkunu işâ`a ve i`lân ve bu mâdde kimesnenin karışacağı şey olmadığını iddi`â ve beyân idercesine nihâyete`n-nihâye olarak kat`ıyyü`l-müfâd beyannameler neşr ve i`tâ olunmuş ise de işbû iddi`âları karîn-i müsâ`ade olmadığı halde devletleri beyinlerinde müzâkere ve ittifâkı sebkât eylediği vecihle Akdeniz`e üçü birden donanma çıkararak ba`zı esbâba teşebbüs eyleyeceklerini elçi-i muma ileyhim beyân ve taraf-ı Devlet-i Aliyye`den yine bu hususun gûyâ ile`l-ebed kabûl olunmayacağı ifâde ve dermeyân olundu.

Zuhûr-ı Telefât-ı Donanma-yı Hümayun Der-Liman-ı Anavarin [Navarin]

El-hâletü hâzihî suret-i `ısyanda ısrar iden eşkıyadan Çamlıca ve Suluca etrafında bulunanların kahr ü istîsâl veyâhud dâire-i istîmân ve ra`ıyyete idhâlleri hususu Mora ve Cidde valisi ve ser`askeri Mehmed `Ali Paşazâde İbrahim Paşa`ya muhavvel olduğundan bin iki yüz kırk üç senesi Rebî`u`l-âhiri evâsıtında müstashib-i ma`ıyyeti olan donanma-yı hümayun ve süfün-i (?) Mısriyye ile zikrolunan adalar üzerine varılmak için müşarun ileyh Anavarin limanından birkaç sefîne istishâbiyle evvelce çıkmış ise de düvel-i müttefika tarafından Akdeniz`e ihrac olunan donanma tarafından müşarun ileyhın `azîmetine mümâna`at vukû`uyla zaruri müşarun ileyh dahî liman-ı mezkûra `avdet ve süfün-i hümayun ile lenger-endâz-ı ikâmet olduğu hâlde zikrolunan donanmalar dostluk suretyile bağteten liman-ı mezkûra duhûl ve cenk ü muhârebeye kıyâm ve müsûl iderek liman-ı mezkurda bulunan donanma-yı hümayun ve süfün-i Mısriyye`den on kıt`asını esna-yı muharebede âteş-i gadr ile sûzân ve mâ-`adâ otuz-kırk kadarı dahî gûya “dest-i düşmana giriftâr olmasun” lakırdısıyla `askeri tarafından igrâk-ı bahriyi pâyân ve fakat dokuz kıt`ası sâhil-i selâmete resân olmuş olduğu cânib-i müşarun ileyhden tahrir ü beyân olunub bu mâdde-i mükeddire üzerine her tarafda levâzım-ı tehaffuz ve intibâha i`tinâ olunması memurîn-i Devlet-i `Aliyye`ye tenbîh kılındı.

Da`vet-i Ba`zı Vücûh ve A`yân Be-Âsitâne-i Şevket-Âşiyân

Ahval-i meşruha iktizasınca icâbı takdîrinde kâffe-i ehl-i İslâm yek-vücûd olarak `ale'l-`umûm muhârebeye kıyâm olunmak üzere teşyîd-i erkân-ı ittifâkiyye ve müzâkere-i umûr-ı mülkiyye ve dîniyye niyet-i sâdikâsıyla aktâr-ı Anadolu ve Rumeli'de ve Arnavudluk ıtlâk olunan mahallerde kâin-i ba'zı mîr-i mîrân ve a'yân ve nızâr ve mütesellimler ve sâ'ir vücûh-ı âhâlî başka başka Dersa`âdet'e celb ve da`vet ve ânlar dahî bi'l-icâbe takım takım Cemâdiye'l-evvelî evâ'ilinde Âsitâne-i Devlet-i Âşiyâne'ye `azîmet ve muvâsalet ile her birerleri münâsibi vechile ricâl-i Devlet-i `Aliyye hânelerine müsâfir virilerek ba`dehû iktizasına göre lede'l-hâce taleb olundukda edâ ve teslîm olunmak üzere `asker ve zahâyir ve agnâm misillü tertîbât ve levâzımât-ı seferiyye cümlesinin melekelerinin hâl ve tahammülüne göre ta`ahhüd ittirilerek ba`dehû huzûr-ı hazret-i sadr-ı a`zâmîde `alâ merâtibihim hil`atler ilbâs [ve] iksâ ve ba'zı mu`teberleri dahi hâk-pây-ı `uyûn-ârâ-yı şâhâneye cebîn sây-ı `ubûdiyyet ile hepsi hâzır bulunmak üzere yedlerine i`lânnâme-i `âlî i`tâ ve bi't-taltîf cümlesi mahallerine i`âde ve isrâ kılındı.

`Azîmet-i Süferâ-yı Düvel-i Selâse Bâlâda nakş-efgen-i sahîfe-i tastîr olduğu üzere düvel-i selâse-i mezkûrenin Rumlar hakkında iddi`â-gerdeleri olan teklîfât-ı garîbelerinin karîn-i kabûl olmayacağını cezm eylediklerinden üçü birden Dersa`âdet'den hareket ve vilayetleri cânibine `azîmet ideceklerini süferâ-yı muma ileyhim resmen ve `alenen ifâde eylediklerine mebnî tekrar her birerleriyle mecâlis-i mükâlemet dermeyân ve Devlet-i `Aliyye tarafından Rumlar istîmân eyledikleri hâlde kendü `ısyânlarından dolayı bir şey dinilmeyüb kemâ-kâne haklarında müsâ`adât-ı seniyye erzân ve hîn-i `ısyânlarından berü üzerlerinde olan cizye-i şer`iyye ve tekâlîf-i `örfiyye kâmilen kendülerine in`âm ü ihsân ve istîmân eyledikleri günden bir sene-i kâmile bi'l-cümle tekâlîf-i lâzimedden mu`âfiyyet ile kendüleri her dürlü `inâyât-ı `aliyyeye şâyân buyurulacağı bunlara ifâde ve ityân olunmuş ise de mücâb ve melzûm olmayarak teklîfât-ı vâkı`alarında isrâr ile nihâyet üçü dahî Dersa`âdet'den memleketlerine gitmek üzere hareket itmiş ve muahheren ekser teb`aları dahî tard ü def` olunmuşdur.

Naks-ı `Ahd-i Rusya ve İhrâc-ı Ordû-yı Hümâyûn Ber-minvâl-i meşrûh düvel-i müşârun ileyhimin iddi`â-gerdeleri olan mevâdda müsâ`ade olunmamak hasebiyle lâ-mehâle biri tarafından i`lân-ı husûmet ve muhârebe olunacağı anlaşılmış ve elçilerinin `azîmetleri dahî bu sureti teyid eylemiş olduğundan taraf-ı Devlet-i `Aliyye'den `alâ-tarîki'l-ihityât taraf taraf istihkâmât-ı (?) lâzime ve tedârükât-ı mukteziyye i`tinâ olunmakda iken sene-i merkûme Şevvâl-i Şerîf'inin yirmi üçüncü günü Rusya `askeri re`s-i hudûd-ı hâkâniye olan (Prut) nehrini tecâvûze ictisâr ve (Boğdan) toprağına nihâde-i pây-ı hasâr itmiş

olduğu Silistre Valisi Ahmed Paşa tarafından iş`âr olunduğundan Rusyalu'nun hareketi takdirinde derhâl müstemidden bi-nusreti te`âlâ üzerlerine varılarak ahz-ı sâr-ı intikâm olunmak üzere Ordu-yı Hümayun ser`askeri ta`yîn buyurulup Tuna cânibine `azîmet itmek üzere bulunan Hudavendigâr Sancağı Valisi Hüseyin Paşa cünûd-ı vefire ile sene-i merkûme mâh-ı Zi'l-ka`de'sinin beşinci Pazartesi günü Dâvudpaşa sahrasından ref`-i râyet zafer-âyet ve savb-i memuresine müteveccihen tahrîk-i licâm `azîmet ve `Asâkir-i Mansûre ser`askeri Husrev Paşa'nın hazinedârı olan mîr-i mîrân Halil Rif`at Paşa'ya rütbe-i sâmiye-i vezâret ihsân ve `asâkir-i mezkûre ser`askeri kâim-i makâmılığı `unvânıyla cebhâne-i `âmire nâzırı bulunan Sâib Efendi'ye dahî nişancılık mansıbı tevcih olunarak Ordu-yı Hümayun nâzırlığı şâyi`asıyla memur buyurulub külliyyetlüce süvârî ve piyâde `Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ile mâh-ı mezkûrun dokuzuncu günü sahrâ-yı mezkûrdan hareket ve müşârun ileyh Hüseyin Paşa ma`iyyetine `inân-rân-ı `azm ü nehzat oldular.

Tecâvüz-i Rusya Be-Nehr-i Tuna ve İfâde-i Sâ`ire Rusyalular'ın hudûd-ı hâkâniyeyi tecâvüze ibtidâr ve İbrâil kal`asını muhâsaraya ictisâr ile mâh-ı Zi'l-ka`de'nin yirmi üçüncü günü leylen İsakçı kal`ası aşağısından Tuna'yı bertüye mürûr eylediği haber-i esef-eseri Silistre Valisi Tarafından iş`âr olunmuş ve mahall-i mezkûrda bulunan `asâkir-i İslâm sebât idemeyerek `âr-ı firârı irtikâb ve bu cihetle Rusyalu dahî kal`a-i merkûmeyi zabta şitâb itmiş olub bu keyfiyyet muhâfızı bulunan Eyyûb Paşa ve sâir sergerdelerin uygunsuzluklarından iktizâ itmiş olacağından ol-bâbda mehâbet-efzâ-yı sünûh olan fermân-ı kazâ cereyân-ı pâdişâhî mûcibince paşa-yı muma ileyhle sâir zâbitân gayretün li`s-sâirîn (?) katl ü i`dâm olunmuş ve düşmana mukâbil tedârükât-ı lâzimeye teşebbüs olunmak farîzadan görünmüş olmakdan nâşî Çirmen Mutasarrıfı Es`ad Paşa `asâkir-i külliye ile Ordu-yı Hümayun'a memur ve irsal-i Kapudan-ı Deryâ Mehmed Paşa dahî donanma-yı hümayunu Büyükdere'de bıragub derhal kendüsü `asâkir-i mukteziyye ile Varna'ya ta`yîn ve isbâl kılındı. Ve bu esnâda ba`zı münâsib görülen zâtlara mîr-i mîrânlık rütbeleri i`tâsıyla Ordu-yı Hümayun ve sâir mahâl-i lâzimeye ta`yîn ve tesrîb ve ordu ve sâir mahallere lâzım gelen nüzl emînleri dahî münasibi vechile memur ve tertib olundu.

İstila-yı Rusya Be-Kal`a-i İbrâil Bâlâda güzâriş-pezir-i hâme-i tahrîr olduğu üzere Rusyalular İbrâil kal`asını tazyîke ictisâr itmiş ve içinde bulunan ahalisi dahî dayanamayub bi'l-istîmân kal`a-i merkûmeyi mâh-ı Zi'l-hicce'nin altıncı günü teslîm eylemiş olduğu Ordu-yı Hümayun Ser`askeri tarafından iş`âr olunmuş ve İbrail kal`ası

gibi metin ve müstahkem ve edevat-ı lazimesi cümleten mükemmel ve muntazam olan kal`anın böyle virilmesi üzerien muhâfızı olan Vezir Süleyman Paşa ve sâireden bu madde-i kerîheye sebep olan kesânın i`dâm ve izâlelerine irâde-i celâdet ifâde-i cenâb-ı şehinşâhî ta`alluk itmiş ise de gûyâ Rusyalular kal`a-i merkûmenin hendeklerini hedm ü tahrîb iderek sebât ve tahassun-ı gayr-i mümkün olduğundan ol-vechile zaruri istîmân olduğunu haber virmiş ve bu cihetle müşarun ileyh Süleyman Paşa'nın i`dâmından sarf-ı nazar ile fakat istiknâh-ı maslahat zımında Dersa`âdet'e celbi tensîb ve ba`dehû bu tarafa vürûdunda ref`-i vezâretiyle Midillü'ye nefy ü tagrîb ve Ordu-yı Hümayun etrâfının günbegün takviyesi ehemmiyet görüldüğünden Brusa'da ikâmete memur Sert Mahmud Paşa Silistre'ye ve Vidin tarafına gitmek üzere olan `Ömer Paşa Ordu-yı Hümayun'a ve Karaman Valisi Emin Paşa Ordu-yı Hümayun çerhacılığına ve Filibe'de ikâmete memur Derviş Paşa Balkanlar muhâfazasına memur ve tesrîb kılındı.

İstila-yı Kal`a-i Maçin ve Köstence Rusyalular Maçin ve Köstence kal`aları üzerine hücum ve iftihâm eylediklerinden muhâfızları def`lerine ikdâm itmişler ise de derûnunda bulunan ahali sebât itmeyerek zikrolunan kal`ayı teslim ile mazhar-ı nefrîn-i `azîm oldular.

Zikr-i Fütûhât-ı Müteferrika Şevket-i kâhire-i İslamiyeyi irâ'e ve izhâr ve müsta`înen bi`inâyeti'l-lâhi te`âlâ ahz-ı intikâm ve sâr olunmak üzere kendüsüne mîr-i mîrânlık ihsân buyurulan `Aliş Paşa mevcut-ı ma`iyyeti olan piyâde ve süvârî `asâkir-i nusret-mü`essir ile Kozluca'ya vürûdunda Rusyalular hücum itmiş olduğundan `asâkir-i muvahhidîn dahi sell-i seyf-i hücum ve iktihâm ve beş sâ`at mikdarı lâ-yünkâtı` nâire-i harb ve kıtâl-i müştâ'il olarak lâ-yıkıla muharebeye ikdâm olunub hamdu'l-lâhi te`âlâ şâhid-i dilkeş-i hırâm-ı fevz ve gâlibiyet-i cânib-i İslâmiyân'da cilve-nümâ olub Rusya `askerinden bin beş yüz nefer mikdârı kantara-i tîg-i ibdâr (?)dan imrâr olunmuş ve bakiyyetü's-süyûf olanları dahi münhezimen rehnûzed-i (??) semt-i firâr ve fakat esna-yı kâr-ı zârda altı-yedi nefer-i mücâhidin dîndâr-ı mütereffil (??) câme-tırâz-ı şehâdet ile vâsıl-ı derecât-ı ni`amü'l-karâr olmuş ve kezâlik ol-esnâda Vidin karşusunda kâin Kalfat nâm mahalle dahî külliyyetlü `asâkir gelmiş olduğundan ol-tarafda bulunan `asâkir-i İslâm bunların üzerine dilrâne sell-i seyf-i intikâm iderek âsâr-ı fevz ve zafer-i cânib-i İslâmiyân'da cilve-ger olub muahheren dahî Basıtepe nâm mahalde vâki` olan muharebede ve Silistre'ye dokuz sa`at mesadefe vâki` Kogun (?) nâm mahalde zuhura gelen kârzârda dahi bi-hamdi'l-lâhi te`âlâ nesîm-i dilkeş hübûb-ı nusret-i cânib-i İslâmiyân'da vezân ve gubâr-ı hezîmet ve husrân-ı `uyûn-ı hasma rîzân olarak o esnâda Varna cânibinde dahi

şâhid-i gül-çehre-i zafer taraf-ı muvahhidîne cilveger olduğu muhâfızları taraflarından iş`âr olunmuştur.

Zikr-i Giriftari-i Kal`a-i Hırsova Be-Dest-i Rusya Bâlâda hâme-güzâr-ı iş`âr olduğu üzere kolaylıkla yed-i düşmana giriftar olan kılâ`-ı hâkâniye misillü Hırsova kal`ası dahi bi`l-istîmân âhâlîsi tarafından teslim olunub bu makûle kılâ`ın ol-vechile istilâsı her ne kadar takdir-i mümteni`u`-t-tagyîr Cenâb-ı Rabb-ı Kadîr iktizasından neş`et ideceği emr-i gayr-ı setîr ise de iç yüzünde ahâlisinin uygunsuzluğu ve hususiyle yeniçeri gayretkeşliğinde bulunan adamların sebep-i müstakill olduğu resîde-i sımâh-ı yakîn ve bu sûret erbâb-ı `ukûl nezdinde dahî bu vecihle idüğü rütbe-i bedâhete rehîndir.

Vürud-ı Haber-i Zafer Ez-Cânib-i Varna ve Silistre Rusya `asâkiri Varna kal`asını hasr ü tazyîk itmek üzere metris alarak mâh-ı Muharrem`in sekizinci Pazar günü `ale`s-seher kal`a-i merkûmeye hücum ve bahren dahî sevk ü risâl-i süfün itmiş ise de `avn ü nusret-i ilâhiye ile ol-tarafda bulunan kapudan paşa `asâkir-i vâfiye ile üzerlerine `azîmet birle lede`l-mukâbele lehü`l-hamd ve`l-minhü bedr-i münîr fevz ü nusret-i cânib-i salâbet menâkıb-i İslamiyân`da nûr-efşân olarak esnâ-yı kârzârda beş bin mikdârı Rusya `askeri itlâf olunub yevm-i mezkûrda Silistre kal`ası üzerine gelen fırka ile dahî muharebe olunarak yine envâr-ı fevz ü gâlibiyyet müfârık-ı İslâmiyân`da lâmi` ve âsâr-ı hezîmet taraf-ı muhâlifde vâki` olmağla Rusyalular hamelât-ı `adûşken (?) -i İslamiyeye tâb-âver olamayarak ordularını girü çekmiş ve fakat esna-yı gavgâda altmış mücâhidîn-i İslam gülgûn-tırâz-ı şehâdet ile `âzim-i darü`s-selâm ve biraz merd-i dîndâr dahi cerh ü zahm ile muhtâcü`t-tîsâm (?) olub Rusyalular`dan kanı (?) çok neferât dahi sahra-ı `ademe îsâl olundukları haber-i meserret-eseri Dersa`âdet`e iş`âr olunmuştur.

Zikr-i İstilâ-yı Kal`a-i Kars ve İfâde-i Sâ`ire Mukaddemce Kars üzerine gelmiş olan Rusya `asâkiri rehîr-i semt-i firâr olmuş ise de muahheren dahi kal`a-i mezkûreye hücum itmiş ve muhâfızı bulunan Emin Paşa haylice gayret eylemiş ise de kâr-ger olmayarak mücerred ahali-i Kars`ın ihanetlerine ve yeniçerilik gayretinde derkâr olan `inâd ve ısrarlarına mebnî bilâ-muharebe ve ızdırâb-ı kal`a-i merkûmenin dülmana tesliminde nusûretle (?) şitâb itmiş oldukları Erzurum Valisi Gâlib Paşa tarafından tahrîr olunub kal`a-i merkûmenin sûret-i istilasına ahâlisi sebep-i mahz olmuş ise de imdâda memur Sivas Valisi Mehmed Paşa`nın erişememesi kazıyyesi dahi `illet olub celb-i mâfât zımnında ol-tarafların takviyesi ehemm görüldüğünden ve muhafız-ı muma ileyh Emin Paşa dahi hîn-i istila-yı kal`ada esir olmuş olduğundan Kars mansıbı rütbe-i mîr-i mîrânı

ile Hatunoğlu Mustafa Bey'e tevcih olunmuş ve Ma'âdin-i Hümayun Emîni Salih Paşa
`asâkir-i vâfire ile Erzurum tarafına memur kılınmıştır.

İstila-yı Kal'a-i Tolçı Tolçı kal'ası üzerine dahi Rusyalular hücumu ictisâr ve muhafızı
bulunan İbrahim Paşa hayli müddet-i sebât ve karar idüb ancak kal'a-i merkûmede
mevcud olan mühimmata noksan-ı terettüb itmiş ve bu taraftan imdâd olunamaması
cihetiyle çar-nâçâr kal'a-i merkûme bi'l-istîmân ahâlisi tarafından teslim olunarak
muhâfız-ı müşârun ileyh Ordu-yı Hümayun'a gelerek Şemni'de kâin Eski İstanbulluk
muhâfazasına ta'yin kılınmıştır.

Beyân-ı Memuriyyet-i Sadr-ı A`zam

Rusya ordusunun Şemni etrafına tahattî ve Ordu-yı Hümayun ile muharebeye tasaddîsi
cihetiyle tedarükât-ı kavîyyenin icrası lazım gelerek padişah-ı `âlem mansûru'l-ceyş ve'l-
`alem –edâmellahu `umrahu– ve satvet ilâ yevmi'l-haşr ve'-d-dem (?) efendimiz
hazretleri ser-levha-i takâvîm-i a`vâm olan Muharremü'l-Harâm'ın yirmi birinci mübârek
sît (?) günü bi's-şevketi ve'l-ikbâl Bâb-ı `Âlî'ye şeref-bahş-ı vürûd ve iclâl olarak sadr-ı
a`zam hazretlerinin ikinci ordu `unvânıyla Edirne'ye doğru `azîmetini irade ve ferman ve
kâffe-i ümmet-i Muhammed'e kuvvetü'z-zahr-ı zafer olmak üzere mâ-bihi'l-iftihârımız
olan livâ-ı şerîf-i nusret-i elîf-i hazret-i seyyidü'l-verî `aleyhi efsalü't-tehâyâ ile
müte`âkıben bi'z-zât kendüleri dahi niyet-i sefer-i zafer-eser buyurmuş olduklarını ifade
ve beyan buyurdıklarından mâh-ı merkumun yirmi üçüncü Pazarirtesi günü Bâb-ı `Âlî'de
`akd-i encümen-i şûrâ ve ol-vechile keyfiyyet cümle bendegâna i`lân ü inbâ kılındı.

Rekz-i Tûğ ü `Alem ü ve Ba`zı Mansıb ve Ta`yîn-i Kaim-i Makâm-i Ma`âlî Tev'em

Sadr-ı a`zam hazretlerinin Ordu-yı Hümayun ile `azîmet ideceği tahakkukuna mebnî
mâh-ı merkûmun yirmi dördüncü Salı günü sâ`at beşde Bab-ı `Ali'de zebh-i karâbîn ve
ref`-i eyâdî-i du`â ve âmîn ile seng-i rikâbe vaz`-ı tûğ-i hurşîd-fürûg ve sahn-ı nerdubâna
rekz-i `alem-i zafer-tevem ile iki gün mürûrunda tevcihâta mübaşeret olunarak ordu
Ordu-yı Hümayun'da kethüdalık ve riyaset vekaletleri Tersane-i `Âmire Emîni Seyyid
Mehmed Hâdî Efendi'ye tevcih ve Tersane-i `Amire Emaneti ile Tophane-i `Amire Nâzırı
esbak Sadık Efendi tenvih olunub Ordu-yı Hümayun'da şikk-ı evvel defterdarlığı
vekaletiyle dahi asaletine mutasarrıf olan Es`ad Efendi mağdur ve mükedder ve mesned-
i istîfâ ile dahi Tophane-i `Amire Nâzırı olan Hüsnî Bey biraderi `Ali Necib Beyefendi
mesrûr ve mübeşşer ve Tophane-i `Amire Nezaretiyle dahi Harbiye Muhasebecisi `Arif
Beyefendi vâsıl-ı aksu'l-merâm ve cizye muhasebeciliği ile Fidle (???) Kâtibi Mehmed

Efendi'nin şiraze-i âmâli rehîn-i intizâm olub Ordu-yı Hümayun'da çavuşbaşılık vekaleti tezkire-i evvel Seyyid Süleyman Necib Efendi'ye kemâ-kâne büyük tezkirecilik ile ihâle ve büyük tezkirecilik vekâleti dahi teşrifatçılık hizmetine ilhâkan idare itmesi Mehmed Sa'îd Bey'e tefviz ve ifade olunub Ordu-yı Hümayun'a mugâyir tavr-ı eslâf-ı vekil gönderildiğinden hatta ba'zı zurefa-yı rûzgâr bu orduya bütün vükela-yı devlet memur oldu mazmunuyla ârâyiş-i letâyif-ı -güftâr olmuşlardır. Ordu-yı Hümayun-ı şahanenin hurucu takribiyle rikab-ı hümayunda bir zatın kaim-i makam nasbı lâzimedden olarak olbabda müte'allık buyurulan irade-i kerâmet-`âde-i mülûkâne mucibince rikâb-ı hümayun kaim-i makâmlığı ricâl-i Devlet-i `Aliyye'den kethüda-yı sâbık ve hâlen Mühimmat-ı Hıyâmiye Nâzırı bulunan Ahmed Hulusi Efendi'ye rütbe-i vâlâ-yı vezâretle mâh-ı mezkûrun yirmi altıncı günü tevcih ve ihsan ve münhall olan Hıyam Nezareti'yle dahi Tersane-i `Âmire Emîni esbak Hacı Ahmed Efendi kâmrân ve Ordu-yı Hümayun Kadılığıyla dahi bâ-pâye-i Edirne vak`a-nüvîs Es`ad Efendi cezlân kılındı.

Vürud-ı Haber-i Fevz-Eser ez-Canib-i Ordu-yı Hümayun

Balkanlar havalisinde vâki` Kamcısuyu nâm mahalle dahi Rusya `askeri gelmiş olduğundan derhal Ordu-yı Hümayun'dan vüzera-yı `ızâm ve sâir memurin ta'yin ve i'zâm olunarak lede'l-muhârebe lehü'l-hamd âsâr-ı gâlibiyyet cânib-i İslâmiyân'da cilveger olduğu esnada Ada-i Kebir kal`ası civarında kâin Fethu'l-islâm kal`ası etrafında Çrens nâm mahalle dahi biraz Rusyalu gelerek bi'l-muhârebe Rusyalu tarafı bozulmuştur.

Vukû`-ı İstila-yı Kal`a-i Anape

Kabâil-i Çerâkise ve sâire mukaddemce Anape'de haylice fütuhata mazhar olarak hatta Kuban nehrini dahi öte cânibe mürur itmiş iseler de muahheren Rusyalu berren ve bahren kal`a-i merkûmeyi hasr ü tazyîke ictisar itmiş ve mukavemet mümkün olamadığından nihayet kal`a-i merkume yed-i düşmana giriftar olmuş ve i`ade-i mâfât zımında Trabzon'dan münasib ser`asker başbuğluğuyla kal`a-i merkûmenin teshîrine `asker gönderilmiş ise de bir şey-i müfid olamamıştır.

Vukû`-ı Hurûc-ı Ordu-yı Hümayun

Bâlâda zînet-bahş-i samt-ı sutûr olduğu üzere ihracı musammem olan ikinci Ordu-yı Hümayun'u sene-i merkume Saferü'l-hayr'ının dokuzuncu Çeharşenbe günü sadr-ı a`zam Selim Paşa hazretleri bi'l-istishâb `azîm alay ile Dâvud Paşa sahrâsına nasb-ı

i`lâm-ı nusret-encâm ve üç gün sonra sahra-yı mezkûrdan nakz-ı hıyâm ve savb-i maksûda imâle-i licâm eylediler.

Zikr-i Fütuhât der-Cevâli-i Şemni

Şemni'nin Âsitâne tarîkini kat` itmek garazıyla Rusya `askeri Kûteş (?) boğazı nâm mahalle gelmiş olduğundan Ordu-yı Hümayun'dan dahi hücum ve iktihâm olundukda lehü'l-hamd Rusyalularda hâl-i perişanî nümayan olarak haylice eşya ahz ü igtinâm olunmuş ve muahheren dahi Rusyalu'nun Eski İstanbulluk'da ve Istranca etrafında inşa itmiş olduğu tabyalarına hücum olunarak hamden-sümme-hamden evvel-emirde `Asâkir-i Mansûre yürüyüşle üç `aded tabya ve on top ve edevât-ı sâiresi ahz ile ekserisi maglûb ve münhezim olmuştur.

Vürud-ı Sefâyin-i Rusya Be-İne Ada

Bir mikdar Rusya sefâini İne Ada limanına lenger-endaz olarak derunundaki `asker taşraya ihrac olunmuş ve İne Ada muhafazasında olan cebhaneci başı Emin Ağa ol-hînde Ahyolu (?) tarafında bulunmuş olduğundan ol-tarafda bulabildiği `asâkir-i İslâm'ı şehîd ve tabyalarda bulunan toplardan on iki top ahz ve cebhane ve zahîre anbarını hark itmiş ve keyfiyyet-i ağa-yı muma ileyhin ma`lumu oldukda derhal üzerlerine varılarak sefinelerine irkâb ile bunlar oradan def` olunmuş ise de mahall-i mezkûr civar-ı dâri's-saltanatü's-seniyyede vâki` olmak hasebiyle bu madde ahali-i Âsitâne-i sa`âdet beyinde hayli galgaleyi müstelzim olmuştur.

İhrac-ı Liva-i Şerîf-i Hazret-i Seyyidü'l-Enbiya ve Hareket-i Cenâb-ı Şehinşah-ı Kişver-Küşa Bâlâda revnakda sahîfe-i beyan kılındığı üzere kâffe-i ümmet-i Muhammed'e medar-ı kuvvet ve istizhâr olmak niyet-i hâlisesiyle ma-bihi'l-iftiharımız olan livâ-i şerîf-i nusret-elîfi bi'l-istishâb şevketlü kerametlü padişahımız şehinşah-ı gerdûn-vakâr ve padişah-ı ma`âlî gerd-ârâ yedâh `umr [ömür] ve şevkete ilâ-yevmi'l-haşr ve'l-karâr efendimiz hazretleri niyet-i sefer-i zafer-eser buyurmuş olduklarından mâh-ı Rebî`u'l-evvel'in beşinci mübarek Pazarirtesi günü `azîm alay ile şehriyar-ı `asr-ı dâme fi'l`izz ve'n-nasr hazretleri livâ-i huzera-yı (?) cenâb-ı seyidü'l-verî (?) `aleyhi efdalü't-tehâyâyı bi'l-istishâb tiz (tez) elden Râmi Çiftliği nâm mahalli kudûm-ı nusret-lüzum-ı şehinşahileriyle şeref-yâb buyurdular.

Ba`zı Vukû`ât Zât-ı şevket-semât-ı şâhânenin sefer-i hümayuna müteveccihen hareketleri cihetiyle kâffe-i hazriyyetin (?) bideviyyete (?) tebdîli lazım geldiğinden bi'l-cümle rical-i Devlet-i `Aliyye ve mecmû`-ı bend-gân-ı saltanat-ı seniyye fîmâ-ba`d mu`tâd olan

kavukların terkiyle şâl sarub şalvar iktisâ eylemeleri ve ehemmiyet-i maslahata mebnî memurîn ve hademe-i Bab-ı `Âli'nin geceleri hânelerine gitmeyüb Bab-ı `Âli'de beytütet itmeleri hususuna irâde-i seniyye-i şâhâne müte`allık buyurulmuş ve mûcibince iktizâları icrâ kılınmıştır.

Zikr-i İstila-yı Kal`a-i Ahışa Ve Perişani-i `Asâkir-i İslâm ve `Azl-i Vâli-i Erzurum ve Havâdis-i Sâire Sivas Valisi Mehmed Paşa ma`iyyetiyle Ahışa üzerinde olan Ordu-yı Hümayun'u Rusya `askeri bağıteten basarak ol-tarafda olan kırk bin mikdarı `asker cümle firar idüb müşarun ileyh birkaç hademesiyle Ahışa kal`asına girmiş ise de Saferü'l-hayr'ın on altıncı günü düşman kal`a-i merkûmeye hücumla ictisar ile bi'l-istîmân kal`a-i mezkurenin istilasını vuku`-bulmuş ve Erzurum Valisi Galib Paşa dahi ba`zı fütûra dair mu`âmele göstererek musâlaha olunması lakırdısını kaleme almış olduğundan ol-vakit hükmünce müşarun ileyh in `azli icâb iderek müte`allık buyurulan irade-i seniyye cenab-ı padişahî mucibince müşarun ileyh `azl ve Ma`âdin-i Hümâyun Emîni Salih Paşa vasıl olunub selefi müşarun ileyh Galib Paşa'nın dahi ref`-i vezâretiyle Balîkesrî'de ikâmeti ferman buyurulmuş olduğundan müşarun ileyh menfâsına `azîmet vusûlünde cânib-i âhirete rihlet itmiştir. Rusyalu'nun Kars ve Ahışa kal`alarını istilasından sonra Erzurum'a sekiz sa`at mesafe mahalle kadr-i pây-endâz-ı hasâret ve ol-vahalide bulunan ba`zı ahali ile `Acem re`ayası dahi Rusyalu'ya teba`iyyet iderek cem`iyyetleri karîn ve fert (?) olmuş ve bu cihetle ol-tarafların cidden istihkâmı icab itmiş olduğundan Anadolu'nun münasib mahallerinde `asâkir-i mukteziyye tertib ve isrâ ve Sivas Eyaleti Valisi dahi bir an evvel Erzurum'a erişmek üzere Amasya'da ikamet üzere olan Hakkı Paşa'ya ibkâ-yı vezâretiyle tevcih ve i`tâ olunmuş ve bu esnada Trabzon Valisi ve Ser`askeri Hasan Paşa'nın ziyade mizacsızlığı inhâ olunmuş ve `azli muktezî görünmüş olduğundan müşarun ileyh in `azliyle Trabzon Eyaleti ve Ser`askerliği Canik Muhassılı Vekili `Osman Bey'e rütbe-i vezâretle ihsan-ı hümayun buyurulmuştur.

Zikr-i Ba`zı Gâlibiyyet

Şemni Ordu-yı Hümayunu'nda olan `Aliş Paşa bundan akdem çapul itmek üzere verâ-yı düşmana irsâl ve i`zâm olduğundan lede'l-muhârebe iki binden ziyade Rusyalu katl ü i`dâm ve üç yüzden mütecâviz esir ve edevât-ı sâire ahz ü igtinâm olunmuş ve ol-esnâda Varna etrafında dahi iki def`a vâki` olan muhârebelerde beş-altı bin nefer daha telef olarak vâfiri dahi ahz ve esîr olunmuştur.

Zikr-i İstila-yı Kal`a-i Varna ve Ba`zı İfâde Rusyalu Varna kal`asını berren ve bahren hasr ve tazyîke ictisâr itmiş ve kal`a-i merkume derununda bulunan Sirozî Yusuf Paşa dahi her ne sebebe mebnî ise havfa teba`iyyet ile Rumeli `asâkiriyle sûret-i esâretle Rusya ordusuna fîrar idüb bu cihetle Rusya `asâkiri mâh-ı Rebî`u`l-âhir'in üçüncü Pazar günü kal`a-i merkûmeye duhûl ve bilâ-meşakkat bunca mühimmat ve edevât ve sâireyi bir semm-i hediye evride-i dest-i kabûl itmiş ve kal`-i mezkûrede olan kapudan paşa ahali ile mevcut ma`iyyeti olan `Asâkir-i Mansûre`yi sâlimen ihrac ve `asâkir-i sâireyi kayd-ı esre idrâc itmiş olduğu haber-i esef-eseri vâsıl-ı sımâh-ı devlet olub kal`a-i merkûmenin bu vecihle gadren istilası cümle ümmet-i Muhammed'e esef-i gûnâ-gûn ve şerha-fekn-i (?) derun olmuş ve Mesuri'nin ve sâir mahallerin istihkâmât-ı lâzimleri icra ve sabık Bosna Valisi olub mevkib-i hümayunda bulunmak üzere Dersaadet'e celb olunan `Abdü'r-rahîm Paşa'ya muma ileyh Yusuf Paşa `uhdesinden münhall Karahisar ve Menteşe sancakları tevcih buyurularak Mesuri'ye i`zâm ve isrâ ve Adana Valisi sabık Nuri Paşa'nın dahi bir an akdem Ahyolu muhafazasına erişmesi kendüsüne iş`âr ve inbâ olunmuş ve muma ileyh Yusuf Paşa'nın bu maddede suret-i zâhirede isâet-i külliyesi zuhuruna mebni Siroz ve Selanik ve sâir mahallerde olan emlâk ve eşyası cânib-i mîrîden zabt ve tahrîr kılınmış ve kendüsü hayli müddet-i esâretle Hocabey'de (?) ikâmet itmiş ise de en-nihâye tebeddül-i ahvâl-i rûzigâr cihetiyle müşarun ileyh Dersa`âdet'e da`vet ve Âsitâne-i `aliyyede müstakill hane tahsisıyla ikâmetine ruhsat kılındı.

`Azl ve Nasb-ı Sadr-ı A`zam Sadr-ı a`zam bulunan Mehmed Selim Paşa'nın Varna kal`asına imdad itmekte derkâr olan batâ`et ve rehâveti ve ba`zı gûne harekâtı nâ-marziyyesi cihetiyle artık bundan böyle kendüsünden hüsn-i hidmet nâ-me`mûl ve sür`at-i `azl ve tebdîli lâzime-i hâlden ma`dûd idüğü emr-i gayr-ı mechûl olmakdan-nâşî müte`allık olan irade-i celadet ifade-i hazret-i şehinşahi mucibince müşarun ileyh Rebî`u`l-ahir'in on dördüncü Pençşenbe günü mesned-i sadaretden `azl ve tekdir ve kâffe-i emvâl ve eşyası müsâdere olunarak kendüsü `alâ-tarîki'n-nefy Gelibolu'ya tesyîr olunmuş ve Kapudan-ı Derya bulunub Varna'dan Ordu-yı Hümayun'a çıkmış olan `İzzet Mehmed Paşa mesned-i vâlâ-yı sadârete is`âd ve derya-yı kapudanlığı ile dahi Galata Nâzırı bulunan Kapucıbaşı Ahmed Ağa'nın bâ-rütbe-i mîr-i mîranî manzume-i ikbâli müstezâdd ve bundna başka Varna imdadına memur Teke Mutasarrıfı Milyon (?) `Ömer Paşa'nın dahi bu babda tekâsülü vukû'a geldiğinden paşa-yı muma ileyh ref`-i vezâretle Gelibolu'ya nefy ü ib`âd ve liva-yı mezkur ile Ordu-yı Hümayun çerhacılığına memur olan `Aliş Paşa rütbe-i vâlâ-yı vezâretle ber-murâd kılındı.

Zikr-i Giriftârî Kal`a-i Mora Be-Dest-i Ashâb-ı `Isyân Mora Valisi ve Ser`Askeri bulunan Mısır Valisi `Ali Paşazâde İbrahim Paşa hâricen vukû`-bulan ba`zı igfâlâtdan ve zahîresizlikden nâşî mevcûd olan `asâkir ile Mısır'a `azîmet itmiş ve bu cihetle müte`âkıben Fransalı tarafından ol-tarafa sefineler ile `asâkir-i külliye gelerek derun-ı Mora'da eyâdî-i İslâmiye'de bulunan Balya Badre kal`ası ve sâir kılâ` ve mevâzı`-ı ma`lûme taraf-ı agyârdan zabt ü istîlâ ve derûnlarında bulunan ehl-i İslâm İzmir tarafına isrâ olunmuşdur.

Nefy ü Tagrîb-i `İzzet Molla ve Rasim Efendi İstanbul pâyesini ihrâz itmiş e`âzım-ı mevâli-i fihâmdan ve zübde-i şu`arâ-yı `asırdan Keçecizâde `İzzet Molla Efendi bu vecihle sefer-i hümayuna teşebbüs olunduğunu takbîh ve beher-hâl musâlaha tarîkine bakılmasını hasebü'l-hâl muhârebeye tercîh iderek ol-bâbda bir kıt`a lâyiha kaleme alarak icab iden mahalle takdim itmeksizin şuna buna irâ'e ve kırâ`at itmiş olduğu vâsıl-ı sem`-i `âlî olarak zikrolunan lâyiha huzur-ı hümayuna celb ile lede'l-kırâ'a efendi-i muma ileyhın bu vecihle tefevvüh ve harekete ibtidarı hilaf-ı rıza `adliye Kıbrıs'a ve bu babda kendüsüne tahriren lâyiha-i mezkûrede mu`âvin olan Defterdar Efendi Kisedârı Râsim Efendi Rodos'a nefy ü tagrîb ve birkaç gün sonra bunların bu vecihle hareketleri teheyyüc-i gazab-ı şâhaneyi mûcib olarak haklarında uygunsuz irâde-i celâdet-`âde sudûr itmişiken ba`zı şefâ`at ile muma ileyh `İzzet Molla'nın tarîki hak (?) ile kal`a-bend olmak üzere münâfisinin Sivas'a ve muma ileyh Râsim Efendi'nin dahi hocalığının ref'iyle iktifâ olunub menfâlarına tesrîb kılındı. Bîçâre `İzzet Molla çok geçmeden menfâda derd-i cângâh-ı maraz ile mübtelâ-yı enîn-i vâh ü `âkıbet ol-tarafda mütevâri-i hâk-ı siyâh oldu. Efendi-i muma ileyh fatîn ve `âkil ve `avâkıb-ı ahvâli tefekkür ider bir merd-i kâmil olduğundan mâ`-adâ şî'r ve güftârda sâni-i sâmi ve nâbî bir zât-ı `âlî idi. Rahmetâhi `aleyhi. Zikr-i `Azîmet-i Ordu-yı Hümayun Be-Cânib-i Şemni ve Memuriyyet-i Ba`zı Vüzerâ-yı `Izâm El-hâletü hâzihî ordu serdar-ı ekremi Aydos kazasında ise de Şemni'ye `azîmeti ve Şemni Ordu-yı Hümayunu'nda bulunan Es`ad Paşa'nın `asâkir-i vâfire ile Aydos civarına gelmesi ve Şemni ordusu ser`askeri Hüseyin Paşa'nın ma`iyyet-i serdar-ı ekremîde tevfiği ve Karaman Valisi Emin Paşa'nın Vidin (bir rakam silik) Çerhacısı nasb ü ta`yîniyle irsâli ve mukaddemce mukteza-yı memuriyyeti üzere Dersaadet'e gelmiş olan Mar`aş Valisi Celaleddin Paşa'nın Niğbolu muhafazasına ve Adana Valisi Nuri Paşa'nın Zıştovi muharebesine ve sâbıkan Sivas Valisi olub ma`iyyet-i serdar-ı ekremîye gelmesi irade buyurulan Mehmed Paşa'nın İne Ada muhafazasına

memuriyyetleri hususlarına irade-i seniyye-i cenab-ı şahane şeref-sudûr ve ol-vecihle cümlesi memur buyuruldu

`Azl ü Nefy-i Vekîl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı `Âlî ve Çavuşbaşı Ordu-yı Hümayun'da kethüda ve riyaset vekaletleri hizmetinde olan Hâdi Efendi ile çavuşbaşı vekili bulunan Necib Efendi'nin ba`zı cihetlerle `azl ü nefyleri mukteza-yı irâde-i seniyyeden olarak muma ileyhümadan Hâdi Efendi Sofya'ya ve Necib Efendi Tatarbazarı'na nefy ve iclâ ve kethüdâ ve riyaset vekaletleriyle Şemni Ordu-yı Hümayunu Nâzırı El-Hac Sâ'ib Efendi'nin kadri tenvîh ve efendi-i muma ileyhin `uhdesinde bulunan nişancılık mansıbyla çavuşbaşılık vekâleti bundan akdem Hamîrehâne Nezâretinden `azl ile Ordu-yı Hümayun'a i`zâm olunan Sâlih Efendi'ye tevcîh olunmuş ve muma ileyh Necib Efendi'nin `uhdesinden münhall olan büyük tezkirecilik bu tarafda küçük tezkireci bulunan Salih Efendi'ye ihsân ve küçük tezkirecilik ile mukaddemce memuriyyetle Bağdad'a gidüb `avdet iden Kalyonlar Kâtibi esbak Tayyibî Efendi cezlân kılındı.

Vürud-ı Ba`zı Sefâyin-i Rusya Pişigâh-ı Bozcaada Bu def'a birkaç Rusya teknesi Bozcaada pişigâhına lenger-endâz olarak Bahr-i Sefid Boğazı'nı ablukaya ictisâr itmiş olduğundan ve boğaz-ı mezkûrda olan donanma-yı hümayun başbuğu Tâhir Paşa Edirne'den ikâmet itmek üzere `azl ile yerine Patrona-i Hümayun Kapudanı Mustafa Bey memur olarak ma`iyyetine çend kıt'a âteş gemisi i`tâ ve zikrolunan gemilerin indifâ`-ı mazarratlarına dikkat eylemesi kendüsüne tefhîm birle ol-tarafa isrâ kılındı.

Hasebü'l-icâb Çirmen Sancağı Mutasarrıfı Es`ad Paşa `azl ve ref`-i vezâretle Brusa'ya nefy olunub livâ-i mezbûr sevâhil-i Bahr-i Siyah ser`askerliği `unvaniyla Şemni ser`askeri sâbık Hüseyin Paşa'ya ve Ruscuk Muhafızlığı ile Tuna ser`askerliği dahi Mesuri muhafazasına bulunan `Abdü'r-rahîm Paşa'ya ihale ve Şark defterdarı `Ârif Efendi bu esnada `azl ve yerine Arpa Emîni esbak Kâmilîzâde (Kâmlîzâde?) Mustafa Efendi muvakkaten Başmuhasebecilik ile vasl olundu. Şemni ordusunda aylıklı `asâkir nâzırı olan Ahmed Efendi Vidin Defterdarlığıyla memur ve Mukâta`ât Nâzırı bulunan Hüsnî Bey bu aralık maraz-ı nâgeh-zuhûra mübtelâ ve girîbân-ı hayâtı müsellemin pençe-i ecl-i müsemma (?) olub nezâret-i mezbûre ile Ordu-yı Hümayun Defterdarı bulunan Es`ad Efendi vâyedâr ibtihâc ü sürûr ve defterdârlık-ı mezkûr dahi bu def'a Ordu-yı Hümayun'a `azîmeti irade buyurulan `Asâkir-i Mansûre Nâzırı Emin Efendi'ye ilhâken ihâle birle müteveccih savb-ı mezbûr oldu.

Devlet-i `Aliyye'nin bir müddetden berü gavâ'il-i şetti ile derkâr olan masârifât-ı lâ-yuhsâsı ve Rum fesâdının imtidâdı ve muahheren Rusya seferinin vukû`uyla bir kat daha masârifâtın tezâyüdü hasebiyle idâre-i umûr-ı `asâkir ve tanzîm-i mühimmât-ı cihâdiye ve zahâyir mâddelerinin mihver-i lâyıkinda ru`yet ve tesviyesi beher-hâl külliyetlü nukûd da menût idüğü zâhir ve nümûd (?) ve el-hâletü hâzihî Ma`âdin-i Hümayun taraflarından husûle gelen sîm-i sâf işbû umûr-ı seferiyyeye muktezî olan nukûda gayr-ı kâfi olduğı ma`lûm ve meşhûd olduğundan mücerred teshîl-i masâlih-i cihâdiyye ve ref`-i zarûriyyât-ı `amme için bi-minneti (?) te`âlâ vakt-i vüs`atda sikke-i hasene-i şâhâneye tebdîl olunmak üzere gışşı hâlisine gâlib olarak beşlik ve yüzlük ve guruş ve yarımlik misillü cihâdiyye ismiyle mevsûm ak akçe kat`î ve kemâ-kâne altun sikke-i şâhâne dahi darbı hususları bab-ı fetvâ tebâhîde `akdolunan encümen-i şûrâda karar-gîr ve ol-vecihle tesviye-pezîr oldu.

Bundan akdem sadr-ı a`zamlığa takrîb olunan `İzzet Mehmed Paşa'dan işbû Receb-i Şerîf'in on dokuzuncu günü mîrâhor-ı evvel şehriyari Mehmed Ağa vüsâtatıyla mühr-i hümayun nez` ve istirdâd ve Tekfurdağı'na nefy ü ib`âd olunarak makâm-ı vâlâ-yı sadâret ile bir müddetden-berü aktâr-ı Rumeli'ye vâli ve ser`asker ve hidemât-ı hasene ve tedâbîr-i müstahsinesi şâyi`a-gîr-i bi-ahter ve hâver olan Reşîd Mehmed Paşa ber-murad ve müşarun ileyh hazretlerinin Ordu-yı Hümayun Kaim-i Makamlığıyla dahi `Asâkir-i Mansûre Ser`asker Kaim-i Makamı Halil Rif`at Paşa'nın manzume-i ikbâli müstezâdd kılındı.

Giriftârî-i Kal`a-i Cedîd Niğbolu pişigâhında vâki` kal`a-i cedîde Eflak tarafından bir mikdâr Rusyalu gelerek muharebe olundukda bi-kudreti`l-lâhi te`âlâ kal`a-i merkûme dahî Rusyalu'nun eline geçmiş idüğü ve ol-tarafda bulunan `asâkir-i İslâmiye ile mîr-i mîrândan İbrahim Paşa'nın dahi kayd-ı esre dûçâr olduğu der-i devlet-karâra iş`âr olundu.

Zikr-i Tebdîl-i Elbise ve Kıyâfât Bâlâda nigâriş-pezîr-i kilik-i tastîr olduğu üzere sefer-i hümayun vuku`undan-berü tahsil-i bedeviyet (?) -i niyet-i hâlisanesiyle tebdîl-i kıyâfet usulü cümle icra kılınmış ise de hamdü`l-vehhâbü`l-müte`âl sâye-i hazret-i şehinşâh-ı mahmûdu`l-hisâlde her bir şey râbîta-i haseniyyeye tevsîk ve idhâl olunmuş ve olunmakda bulunmuş olduğuna binaen bu def`a dahi müte`allık buyurulan irade-i seniyye-i şâhâne mucibince bi`l-cümle vüzera-yı `ızâm ve sudûr-ı fihâm ve sâir mevâli ve müderrisin-i zevi`l-ihtram ve meşâyih-i kirâm ile rical-i Devlet-i `Aliyye ve `umum hademe-i saltanat-ı seniyyenin mine`l-kadîm rüsûm-ı ma`lûme ve eyyam-ı sâireden telebbüs ve iktisa eyledikleri esvâb-ı resmiye ve `âdiyeleri dahi terk ile `ulemâdan bulunanlar `amâme

ve ferâce ve vüzera-yı `izâm ve sâir bi'l-cümle `avâm fes ve hırvânî iktisa itmek üzere ol-
babda ittifak-ârâ ile karar-gîr olan keyfiyyet bend bend lâyiha vechile terkîm ve
keyfiyyet-i cümlelerin ma`lûmu olmak için lâyiha-i merkûme Tab`-hâne-i `Âmire'de tab`
ü tanzîm olunmuş olduğuna ve lede'l-hâce mürâca`at eshel bulunduğuna mebnî bu
mahalle `aynen tahrîrinden sarf-ı nazar kılındı.

Ba`zı Vukû`ât-ı Hâliye Bu esnada Rusyalı'nun bir mikdar sefinesi Karadeniz sevâhilinde
vâki` Süzebolu'ya gelerek hasr ve tazyîke ibtidâr ve derununda bulunan `asâkir-i İslâmiye
fırar itmiş olduklarından mahall-i mezkûr yed-i a`dâya giriftâr ve muhâfız bulunan mîr-
i mîrândan Benderli Halil Hamdi Paşa dahi kayd-ı esre dûçâr olmuş ve bu cihetle ol-
tarafın ez-ser-i nev istihkâmâtı icab itmiş olduğundan Balkanlar ser`askeri Hüseyin
Paşa ma`iyyetinde bulunan Es`ad Paşa kethüdası Kapucıbaşı `Osman Ağa'ya ve silahdarı
Dergâh-ı `Âlî kapucıbaşlarından Yusuf Ağa'ya mîr-i mîrânlık tevcih ve i`ta ve birer
mahalle ta'yîn ve isrâ ve sâbık Ordu-yı Hümayun Çavuşbaşı Vekili olub menfâsından
`afv ve itlâk olunan Necîb Efendi dahî müşârun ileyh hazretlerinin ordusuna defterdar ve
nezâret `unvânıyla memur kılınarak bir an akdem `azîmet eylemesi kendüsüne tahrîr ve
inbâ kılındı. Niğbolu pîşigâhında vâki` - kal`a-i `atîk dahî istîmânen bu def`a eyâdi-i
düşmana giriftâr olmuş ve muhâfazasında bulunan Kapucıbaşı Ahmed Ağa cânib-i
düşmana firâr itmiş ve Celal Paşa'nın dahi köşklüğü (?) cihetiyle Niğbolu
muhafazasından `azl ve def`i lâzım gelmiş olmağla müşârun ileyh `azl ile Tekfurdağı'na
ikâmete memur kılındı. Karesi Mütessellimi olub Ordu-yı Hümayun'da bulunan Mehmed
Ağa `asâkir-perver ve fenn-i harbe âşînâ olmak hasebiyle müşârun ileyh'in `uhdesinden
mühall olan Mar`aş Eyâleti tevcihiyle bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî muhâfızlık-ı mezkûra
ta'yîn ve tesbîl ve muma ileyh Celal Paşa'nın menfâsına vürudunda celadet-efzâ-yı sudûr
buyurulan irâde-i mehâbet-ifâde-i cenâb-ı mülûkâne mûcibince emvâli müsâdere ve
paşalık nâmı külliyyen mahv ve lağv ile bey tesmiyesiyle kendüsü kapucıbaşılık rütbesine
tenzil olundu.

Vürûd-ı Sadr-ı A`zam Bâ-Ordû-yı Hümayûn ve Vukû`ât-ı Sâ`ire Cenâb-ı serdâr-ı ekremi
gurre-i Şevvâl'de ordugâha zafer-i destgâh olan Şemni'ye pâ-nihâde-i ikbâl ve iclâl
buyurmuş olduklarından `uhdelerinde bulunan Rumeli Eyâleti sadr-ı esbak Selîm Paşa'ya
tevcih ve ihsân-ı hümayûn buyuruldu. Karâin-i hâliyeden istidlâl olduğuna göre
`asâkir-i düşmanın bu sene-i mübâreke de sevâhil tarafına ziyâde tasallutu vukû'a gelmesi
melhûz olarak Balkanlar sevâhilinde bir râbitalu vezîrin bulunması lüzûmuna mebnî
Ruscuk muhâfazasında olan `Abdü'r-rahîm Paşa Çirmen Sancağı tevcihiyle Balkanlar

Ser`askerliğine nakl ve Balkanlar Ser`askeri bulunan Hüseyin Paşa dahi müşarun ileyh `Abdü'r-rahîm Paşa'nın yerine Karahisar ve Menteşe mansıbyyla Ruscuk muhâfızlığına vasl olundu. Ordu-yı Hümayun Çavuşbaşısı bulunan Salih Efendi sadr-ı a`zam hazretlerinin kapu kethüdaları bulunmak takribiyle efendi-i muma ileyh Dersa`adet'e celb ile yerine vüzera-yı `izâm kapu kethüdalarından Nâşid Beyefendi nişancılık mansıbyyla Ordu-yı Hümayun çavuşbaşılığına ta`yin kılındı.

Hareket-i Mevkib-i Hümayun Be-Tarabya Zât-ı şevket-semât-ı cenâb-ı pâdişâhî bu sene-i mübarekede Râmî çiftliğinde meştâ-nişîn-i şeref ve ârâm buyurmuş iseler de hasebü'l-hâl Bahr-i Siyâh Boğazı taraflarının takviyesi lüzûmuna mebnî mevkib-i hümayun-ı şâhânenin Boğaziçi'nde münasib mahalle nakli muhassenatı müstelzim olacağından işbû Zi'l-ka`de'nin sekizinci Salı günü alay-ı vâlâ mevkib-i hümayun-ı şâhâne hareket ve Tarabya tarafına `azîmet ile Kalender kasr-ı hümayunu livâ-yı nusretü'n-nevâ-yı cenâb-ı risâlet- -penâhîye makâm-ı feyz-i ittisâm ve Tarabya'da ser`asker Husrev Paşa hazretlerinin sâhilhânesi dahi makarr-ı şehinşâh-ı enâm oldu.

Hareket-i Donanma-yı Hümayun Be-Cânib-i Bahr-i Siyâh Rusyalu'nun bahr-i siyâh sevâhiline ve hususiyle civar-ı dâri's-saltanati's-seniyyede olan şeyle ve sâir mahallere hasâr ve tasallutu vukû'a gelmiş ve hatta Bendirekli (?) sahasında inşâ olunmuş olan kurvet-i hümayunu dahi ber-takrîb yakmış olduğundan ba`avn ü nusret-i Cenâb-ı Bârî Donanma-yı Hümayun Zi'l-ka`de'nin on altıncı Çeharşenbe günü hareket ile Bahr-i Siyah cânibine bâd-bân-küşâ-yı `azîmet oldu.

Zikr-i Vürûd-ı Sefir-i Devlet-i Îrâniyye Bâ-Âsitâne-i `Aliyye Devlet-i `Aliyye-i ebedi'l-kıyâm ile Devlet-i Fahîme-i Îrâniyye beyinde üstüvâr olan müvâlât-ı kadîme iktizasınca düşman-ı müşterekimiz olan Rusyalu'dan bâ`avn ü `inâyet-i Cenâb-ı Bârî ahz-ı intikâm niyet-i hayriyyesiyle `akd-i rişte-i ittifâk ve ittihâd zımnında Devlet-i Îrâniyye tarafından bu cânibe mahsûs elçi glemiş ve ol-bâbda verilen karar vechile bu def`a harb ve sulhde ittifâk olunmak şartıyla istihsâl-i esbâb-ı ittifâkiyye için bu taraftan dahî tezkire-i sâni`olub Başmuhasebe pâyesi ihsân buyurulan Tayyibî Efendi mahsus Îrân'a sefir ta`yîn ve tesyâr kılınmıştır.

Vürûd-ı Haber-i Sâre Ez-Ordu-yı Hümayûn Sadr-ı a`zam hazretleri mikdâr-ı vâfi `asker ile Ordu-yı Hümayûn tarafından olan Rusya `askerinin ahvâlini anlamak üzere hareket buyurmuş olduklarından mahall-i mezkûrda tesadüf olunan altı bin mikdarı Rusyalu üzerine hecme-endâz-ı iktihâm ve delâlet-i nusret-i ilâhiye ile dört bin neferi dilsîr-i

şimşîr-i hûn-aşâm ve dört `aded top ve yedi `aded cebhâne `arabası ve vâfir esîr resîde-i dest-i igtinâm olarak muzaffer Şemni'ye `avdet olunmuştur.

Ahz ü Teshîr-i Firkateyn Ez-Cânib-i Rusya Bâlâda ziynet-yâfte kilik-i tahrîr olduğu üzere Donanma-yı Hümayun-ı Şâhâne Boğaz'dan huruc ve Bendirekli (?) limanına vülûc ile ol-havalide bir kıt'a Rusya firkateyn sefinesine lede't-tesâdüf sefine-i mezkûre bâ-`avn-i `inâyet Rabb-i Kadîr bunca esîr ve edevâtıyla beraber keşîde-i sâha-i zabt ü teshîr kılındı.

Tebdîl-i Vekîl-i Kethüdâ-yı Sadr-ı `Âlî Ordu-yı Hümayun'da Kethüda-yı Sadr-ı `Âlî ve riyaset hizmeti vekîli bulunan Hacı Sâib Efendi hasebü'l-îcâb `azl ile Yenişehir Defterdarlığına memur ve Yenişehir Defterdarı olan Tâhir Efendi vekâlet-i mezkûre ile vâye-mend-i cevri oldu.

Vukû`-ı Perîşânî-i `Asâkir-i İslâm Der-Havâli-i Pravadi Pravadi'de olan Rusya `askerinin tard-ı def'leri zımnında sadr-ı a`zam hazretleri `asâkir-i külliye ile hareket ve Keleşçe (?) boğazı nâm mahalle muvâsaletinde `asâkir-i merkûme ile muhârebeye ağâz ve bir günden ziyâde muttasıl-ı âhenk-i cenk ü peygâr velvele-endâz-ı felek-devvâr olarak kattı (?) vâfir Rusyalu telef olunub gereği gibi irâ'e ve ibrâz-ı kuvvet ve şevket olunmuş ise de ol esnâda bi-takdiri'l-lâhi te`âlâ cebhâne `arabaları ateş alarak bu cihetle `asâkir-i İslâmiyye'ye küllî perîşânlık gelmiş ve zaruri vâfir top ve sâir eşya terk olunarak Şemni'ye `avdet olunmuştur.

İstila-Kerden-i Rusya Be-Kasaba-i Rahve Karabve (?) tarafında olan Rusya `askeri Tuna'nın berü yakasında olan Rahve kasabasına güzâr ile mahall-i mezkûru zabt ve istilâ itmiş ve mahall-i mezkûrun sür`at-i teshîri lâzım gelmiş olduğundan bu esnada `asâkir-i külliye ile Vidin cânibine memuren hareket iden İskenderiye Mutasarrıfı Mustafa Paşa mahall-i mezkûrun dest-i tasallut-ı a`dâdan nez` ü istihlâsına memur kılınmıştır.

Vürûd-ı Elçi-i İngiltere ve Fransa Bâ-Âsîtâne-i Sa`âdet Mora maddesine bir faysal verilmek üzere İngiltere ve Fransa elçilerinin Dersa`âdet'e gelecekleri mukaddemce Dersa`âdet'de mukîm ba`zı düvel-i sâire elçileri taraflarından ifade olunub ol-vecihle bunlar evâsıt-ı Zi'l-hicce'de Bahr-i Sefîd Boğazına vürud iderek hasebü'l-müsâ`ade min-gayrı kânûn-süvâr oldukları çend kıt'a beylik sefineleriyle Boğaz'dan duhûl ile Dersa`âdet'e vâsıl olduklarına ve Fransa elçisi mukaddemce Dersa`âdet'den `avdet iden elçi olduğuna binâen buna divan tertibi iktiza itmeyerek fakat İngiltere elçisi resmen Bab-ı `Âli'ye da`vet olunarak bir hafta mürurunda mevkib-i hümayun Boğaziçi'nde olmak

hasebiyle Büyükdere'de `azîm Divan-ı Hümâyün tertibiyle elçi-i muma ileyh rah-sûde-i (?) hâk-pây-ı cenâb-ı şehinşâh-ı vâlâ menkabet (?) ile kesb-i mefharet eyledi.

İbtida-yı Vekâyi`-i Sene Hams ve Erba`în ve Mieteyn ve Elf Zikr-i İstila-yı Kal`a-i Erzurum ve Vukû`ât-ı SâireGeçen seneden-berü Şark cânibi ordusunun ez-her-cihet tekmîl-i levâzımât-ı cihâdiyesine i`tinâ olunmuş ve Sivas Valisi Hakkı Paşa külliyyetlü `asâkir ile Erzurum'dan ihrâc ve ilerüde Soğanlı nâm mahalle irsâl birle Ser`asker Sâlih Paşa dahi `asâkir-i vâfiye ile Erzurum haricinde Hasan kal`asına gitmiş ise de kal`a-i merkûme havalisinde ser`asker-i müşarun ileyh üzerine bir mikdar Rusyalu gelerek muharebe olunmuş ve müşarun ileyh Hakkı Paşa ordusunda ser`asker ordusunun külliyyen bozulduğu erâcîf ve ekâzîb olarak şüyû` bulmuş ve bu cihetle Soğanlı ordusunda bulunan `asâkir külliyyen bilâ-muhârebe Firâr ve bu sebeble Hakkı Paşa kayd-ı esre giriftâr olmuş ve bu perişanlığın üzerine ser`asker-i müşarun ileyh dahi Erzurum'a `avdet eylemiş ise de Erzurum ahalisinin ihanet ve `adem-i sebâtları cihetiyle Erzurum kal`asını düşmana teslim itmiş olduklarından ser`asker-i müşarun ileyh Salih Paşa ve Erzurumlu `Osman Paşa ve mîr-i mîrândan Ahmed Paşa ve `Abdullah Paşa ve Şark Defterdarı Nazîf Efendi cümleten giriftâr-ı kayd-ı esâret oldukları ol-taraflardan tahrir ve işâret olundukda derhâl Şark ser`askerliği ilhâken Trabzon Ser`askeri `Osman Paşa'ya ihâle olunmuş ve ser`asker-i sâbık Salih Paşa `uhdesinde bulunan Ma`den-i Hümâyün Emâneti ve Bozok Sancağı dahi kezalik ilhaken müşarun ileyh `Osman Paşa'ya tevcih ve Sivas ve Erzurum eyaletleri ve Şark ordusu çerhacılığıyla Karahisar-ı Şarkî'de ikamet üzere bulunan Trabzon Valisi sâbık Hasan Paşa'nın ez-ser-i nev kadri tenvîh ve Diyarbekir ve Urfa eyaletleri dahi sâbık Edirne Valisi olub ol-tarafda bulunan Yahya Paşa'ya ihsân ve bu babda tedâbir-i lâzimenin icrasıyla havali-i merkûmede eli silah tutan kâffe-i İslâm'ın cânib-i gazâyâ sevk ve celbiyle bâ`avn-i Bârî bi'l-ittifâk iş görülmesine ikdâm eylemeleri vesâyâsı müşarun ileyhime iş`âr ve beyân olundu.

Zikr-i Giriftâr-i Kal`a-i Silistre Geçen sene Zi'l-ka`de'sinin evâ'ilinden-berü Rusya `asâkiri Silistre kal`asını kemâl-i derece hasr ve tazyîk itmiş ve derununda bulunan cünûd-ı muvahhidîn ve ahali şimdiye kadar gayret ve sebât eylemiş iseler de muahheren kal`a-i merkûmenin ba`zı etrâf ve cevânibinde olan metris ve tabya ve sâireleri lağm ile endâht olunmuş olduğundan bundan böyle beyhûde sebât bunca sıbyân ve nisvân ve sâirenin telefâtını mûcib olacağına mebnî ahalisi ittifakıyla kal`a-i merkûme selh-i Zi'l-hicce'de teslim olunmuş ve valisi bulunan Hacı Ahmed Paşa ve ol-tarafa imdâda memur Sert Mehmed Paşa ve sâir cünûd-ı İslâmiyye kayd-ı esre giriftâr olmuş olub kal`a-i

merkûmenin bu vecihle istilasî cihetiyle bundan böyle Rusya ordusunun Şemni ve sâir Balkanlar taraflarına pâ-y-endâz-ı hasâr olacağı melhûz olduğundan mehmâ-emken tedâbîr-i mukteziyenin icrası lazım gelerek tiz (tez) elden Ordu-yı Hümayun'dan ba`zı vüzerâ-yı `îzâm ve sâir `asâkir-i İslâm Balkanlar tarafının istihsâl-i esbâb takviyeleriçün Derviş ve Köprü (Köprü) karyeleri tarafına irsâl ve i`zâm olundu.

Tecâvüz-i Rusya ez-Balkan İnfâ-ı (?) güzariş-pezir-i kilik tastîr olduğu üzere Balkanlar'ın takviyesi zımnında `asâkir ve memurîn irsâl ve ta`yîn olunmuş ise de bu esnada Rusyalu Köprü karyesini zabt ile Balkanlar'ı berü yüze güzâr ve Mesuri üzerien doğru pâ-y-endâz-ı hasâr olduğundan ol-tarafların takviye-i lâzimesine cidden dikkat-i ehemm olması cihetiyleOrdu-yı Hümayun'da bulunan Mehmed Paşa ol-hayali ser`askerliği `unvânıyla ma`iyyetine cünûd-ı vefire verilerek memur ve ta`yîn olunub Moskovlu'nun bu suretle Balkanlar'ı tecavüzü cihetiyle hâfız âh-i te`âlâ karşusuna bir sedd-i râh olamadığı hâlde iş müşkil olacağından bu b`abda tedâbîr-i lâzime icrâ ve lede`l-iktizâ livâ-i şerîf cânib-i gazâyâ ihrâc olunmak üzere Anadolu tarafında yakın mahallerde bulunan eli silah tutan kâffe-i ehl-i İslâm'ın Dersaadet'e gelmeleri babında evâmir-i `aliyye ısdâr ve isrâ kılındı.

Ba`zı Vukû`ât-ı Hâliye ve Tedâbîr-i Mukteziyye Bâlâda nakışda sahîfe-i testîr olduğu üzere Balkanlar tarafına haylice `asâkir-i memur ve tesyâr ve Aydos havalisinde Rusyalular ile mütesaddi-i harb ü peygâr olunmuş ise de hasbe`l-kader ba`zı cihetler ile `asâkir-i muvahhidîn kararı firâra tebdîl ve bu cihetle ol-taraflardaki ordunun hey`et-i mecmû`ası suret-i perîşânî ve hezîmete tahavvül itmiş olduğundan ol-cânibe memur-ı vüzerâ-yı `îzâm Yanbolu'ya `avdet itmiş olub Rusyalu'nun bu kerreki harekât-ı hasmânesi derece-i kemâlde olmak hasebiyle emr-i mukâvemet düşvâr ve cemî`-i zamânda aşî ve salâh-ı harb ü kifâha müreccah idüğü vâreste-i külf-e-i îzâh ve iş`âr olarak bir suretle istihsâl-i sulh olunması ez-her-cihet hayırlu olacağı bedîdâr görüldüğü keyfiyyâtı dahi cânib-i cenâb-ı serdâr-ı ekremîden beyân ve izbâr olunmuş olduğundan bu maddenin müzâkeresiçün bâb-ı fetvâ-penâhîde `umûm vechile `akd-i encümen-i şûrâ ile müzâkere-i ahvâle ibtidâr olundukda bâlâda nigâşte-i yerâ`a-i tahkîk olduğu üzere işbu sefer-i hümayunun açılması zuhura gelene teklifat-ı gayr-ı lâyık ve matlûbât-ı `acîbeden neşet itmiş ve bunun üzerine kudret-i ta`alluk idebilen kâffe-i tedâbîr ve tedârükât icra olunmuş ise de iktiza-yı kazâ ve kaderden-nâşî bir iş görülemeyerek bunca kılâ` ve bikâ`ın eyâdi-i düşmana giriftâr ve bu kadar sunûf-ı İslâmiye'nin kayd-ı esre dûçâr olmasına bâdî olarak artık bunun ilerüsü uygunsuz görünür ise de şu hâl-i humâr neşve-i kaderden `arız olan keder-i derd-i serin şimdilik idare-i ikdâh musâlaha ile def`aten tedbîr ve neş'e-i

serşâr-ı sahbâ-yı (?) intikâmı `asr-ı âhere te`hîr eylemek ûlâ görüldüğü cümle tarafından ityân-ı musâlahanın çaresi istihsaline ânın dermeyan olunmuş ve fakat düşmana taraf-ı izhâr-ı `aciz gibi hâlâtın zuhura gelmesi uyamayacağından tekrar bir gûne tedârükât-ı lâzimenin icrası muktezî görüldüğünden derhal muhafız-ı `asakir-i hassa `Osman Paşa ma`iyyetiyle birkaç tabur `Asakir-i Mansure ve Dersa`adet`de kâffe-i `ulema ve rical ve hademe dairelerinden münâsibi vechile piyade ve süvari etbâ` (itbâ`?) alınarak tiz (tez) elden bir ordu ihracı tensîb ve Çirmen Sancağı Mutasarrıfı `Abdü`r-rahîm Paşa umur-ı memuresinde muvaffak olamadığından livâ-i mezkûrun Balkanlar`ın berü yüzü ve Edirne havalisi ser`askerliği `unvanıyla `Aliş Paşa`ya tevcih olunması tasvîb olunarak cümlesinin iktizaları icra kılındı.

Nakl-i Mevkib-i Hümayun be-Canib-i Çiftlik-i Râmî ve Hareket-i Muhafız Paşa Bundan akdem padişah-ı `âlempenah ve şehinşah-ı zafer-destgâh şevketlü kerametlü efendimiz hazretleri livâ-yı sa`âdet-ihativayı bi`l-istishâb Kalender ve havalisini teşrif buyurmuşlar ise de şimdiki hale nazaran berülere `azîmet ve hareketleri münasib görüldüğünden işbû mâh-ı Saferü`l-hayr`in dokuzuncu günü bi`d-devleti ve`l-ikbâl mevkib-i hümayunlarıyla mahall-i mezkurdan hareket ve Râmî Çiftliği`ne sâye-endâz-ı iclâl ve şevket buyurdular. `Asâkir-i Hâssa-i Şâhâne Muhâfızı `Osman Paşa ma`iyyetiyle ihracı tasmin olunan Ordu-yı Hümayun bi`t-tanzîm mâh-ı mezkûrun onuncu günü Davud Paşa sahrasından hareketle cânib-i gazâyâ i`zâm ü tesyâr olundu.

Vürud-ı Mustafa Paşa be-Canib-i Vidin Kasaba-i Rahve Rusya `askeri mukkadem Vidin havalisinden dahi nehr-i Tuna`yı mürur ile ol-taraflara gelerek Rahve kasabasını zabt ve istilaya ictisar itmiş ve mahall-i mezkûrun istihlâsı bundan akdem `asâkir-i külliye ile memur İşkodralı Musfa Paşa`ya havale buyurulmuş olduğundan müşarun ileyh Vidin havalisine vürudunda ol-cânibe biraz `asâkir irsâl ü tesyâr itmiş ve bu cihetle ol-havalide bulunan Rusyalular dayanamayub cümle Tuna`yı öte geçüb kasaba-i mezkûre istirdad olunmuşdur.

Zikr-i İstila-yı Edirne ve Ta`yîn-i Murahhasân Rusyalular Balkanlar`ı berü yüze tecavüz eylediği cihetle nâçâr `akd-i musâlahaya ibtidar kılınmış ise de Ordu-yı Hümayun`dan murahhas ta`yîn olununcaya kadar Rusyalular Yanbolu ve İslimiye ve Kırkkilise ve İne Ada`yı istila ve bunun üzerine pâyitaht-ı sâni olan Edirne`ye dahi bila-muharebe vaz`-ı pây-ı hasâret itmiş olub bunların suret-i küllîsi hudankerde doğru İstanbul olmak hasebiyle her ne kadar Ordu-yı Hümayun kethüdası Tâhir Efendi musalahaya memur kılınmış ise de maslahatın bir gün evvel bitürülmesi için derhal bu taraftan Şikk-ı Evvel

Defterdarı Mehmed Sâdık Efendi Murahhas-ı Evvel ve Anadolu pâyesiyle İstanbul Kadısı esbak `Abdü'l-kâdir Bey Murahhas-ı Sâni ta'yîn ve ma'iyetine Âmedi-i Dîvân-ı Hümâyûn `Âkif Efendi ve Divan Tercümanı Esrar Efendi dahi terfîk olunarak Edirne'ye i'zâm olundu.

Zikr-i Itfâ-yı Ba'zı Nâire-i Fesâd Bu esnada ba'zı hazele ve sebk-miğzân (???) ahval-i meşrûhayı fırsat (fırsat) ittihazıyla ikâz-ı fitne ve fesâdı müstelzim erâcîf tefevvühüne ibtidâr ve tahsis-i `asr bâ-heri'n-nasr-ı (?) hazret-i şehinşâhîde tanzim ve tahririne muvaffak olunan `Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ve sâir nizâmât-ı hasene hakkında nâ-sezâ kelimât söylemeğe ictisar itmiş olduklarından ve bunların ekserisi ocağ-ı mülgâ gayretkeşliğinde olarak hatta içlerinde pişvâ-yı mel`anet olub ma`âza'l-lâhü te`âlâ Edirne Vak`asından sonra ba'zı hayâl-i mühâla zâhib olan sâbık da ocağ-ı mülgâ mensûbâtından olarak el-haletü-hazihi Bahr-i Siyah Boğazı Nâzırı bulunan Kapucıbaşı Hamîd Ağa'nın mütecâsir olduğu suret-i ihaneti gereği gibi ma'lûm-ı `âlî buyurularak derhal kendüsü i'dâm ve ifnâ ve sâir bu makûle sâ'î-i fesâd olan havene ve eşhâs dahi bi't-tahkîk Dersaadet'de siyâset ile ba'zı esnâf kethüdalarından uygunsuzluklar hiss olunan kimesneler dahi müüebbeden birer mahalle nefy ve iclâ ve İstanbul'da olan işbû fesâd misillü Anadolu ve Rumeli'nin ba'zı mahallerinde dahi fitne tekevvün itmiş ve ez-cümle Aydın havalisinde zeybek eşkıyası serkerdesi olan Kel Mehmed misillü nice erbab-ı fesad zuhur eylemiş ise de lehü'l-hamd memurlar ma`rifetiyle âteş-i fitne ve fesâd ebyârî-i (?) şimşîr-i siyâset ile itfâ ve ihtimâd (?) kılınmıştır.

Zikr-i İn'ıkâd-pezîr-i Musâlaha ve Mübâdele-i Senedât-ı Resmiye ve Ta'yîn-i Sefir-i Mahsûs ve Ba'zı Tedârükât-ı Harbiyye Bâlâda nigâşte-i yerâ'a-i tenmîk olduğu üzere `akd-i rişte-i musâlaha-i hayriyye için bu taraftan murahhaslar ta'yîn olunmuş ve Edirne'de bi'l-mükâleme Rusyalu tarafından istila-dide olan mahaller taraf-ı Devlet-i `Aliyye'ye terk olunmak ve fakat Anapa ve Çerâkise ve Ahışa ve Ahleklik (???) kal`aları Rusyalu tarafında kalmak ve Akkerman mu`ahedesini senedinde muharrer mevâdd-ı ma'lûme kâmilen icra ve Londra mu`ahedesinden olub mücerred sefer küşadına bâ'is olan Mora serbestiyeti maslahatı tamamen ifâ kılınmak ve İbrail ve kuleler kılâ'ı güya Rusyalu tarafından hedm olunmuş olduğundan henüz istila görmemiş olan Yerkökü kal`asının istihkâmâtı lagv ve imhâ olunmak üzere bi't-tahliye bundan böyle tuna öte boyunda İslam iskan olunmamak ve memleketeyn ahâlisinin suret-i serbestiyetlerine kemaliyle ri`âyet buyurulmak ve ticaret tazminatı olarak doksan altı bin kise mukassatan bir buçuk sene zarfında edâ olunmak ve Rusya sefâini ber-vech-i serbestiyet

Karadeniz'e geşt ü gûzar itmek ve tazminat-ı seferiyye olarak yedi yüz bin kise akçe talep olunmuş ise de külliyeti cihetiyle bunun suret-i tenzili Rusya İmparatorunun nasfetine ihâle ile her ne mikdar mübâlağa kat` olunur ise müddet-i mu`ayyenesiyle kâmilen edasına kadar Silistre şehriyle Eflak ve Boğdan memaliki rehn tarîkiyle Rusyalu tarafında durmak ve sâlifü'z-zikr ticâret tazminatı takâsîti eda olundukça memalik-i mahrusse sırasıyla bir buçuk sene zarfında tahliye olunmak üzere esas musalahaya karar verilerek evasıt-ı mah-ı Rebî'u'l-evvel'de tarafeyn murahhasları beyinde senedat-ı resmiye mübadele olunmuş ve tarafeynden terk-i harekât-ı hasmâne kılınmış olub Rusyalu'nun işbu teklifat-ı `anîfesi (?) kabul olunur ve altından kalkılır şey değil ise de hasbe'l-hâl mecburen ve muztarren kabul olunmuş ise de Rusyalu tiz (tez) bir vakitte Edirne'den çekilmeyeceğine ve hususiyle bu babda Rusyalu'nun nice efkâr-ı fâsidesi olduğuna mebni şâyed neticesi uygunsuzluğu müstelzim olacağı melhuziyyetine nazaran mehma-emken merasim-i hazm ve ihtiyata ri`âyet farîza-i hâlden ve İskenderiye Mutasarrıfı paşa dahi mezkur Edirne vak`asından dolayı tahvil-i memuriyetle mikdar-ı vâfi `asker ile Filibe'ye gelmiş olduğundan müşarun ileyhın ol-tarafda tedarüklüce bulunması ve Mora maddesinin icrası hasebiyle Rumeli Valisinin dahi berülere gelmesi ve `Aliş Paşa'nın bir ordu ile Silivri'de ikameti tensib ve irade buyurularak iktizaları icra ve mevadd-ı tekâlifâtın tahfifi için `Asâkir-i Mansure Ser`askeri Kaim-i Makamı Halil Rif`at Paşa sefir-i mahsus ve Balkanlar Defterdarı sâbık Necib Efendi dahi nişancılık pâyesiyile müsteşâr-ı hâss ta`yîn kılınarak bahren Hocabey'e (?) ândan berren Petersbrug'a gitmek üzere mahsus firkateyn-i hümayun ile i`zâm ve isrâ ve müşarun ve muma ileyhüma mahall-i mezkura varid olub tekalif-i mezkureden bir şey terk ittirilemeyerek fakat tazminat-ı seferiyeden bu tarafda Mora maddesi kabulüne mebni tenzil ittirilen bir milyon Macar altunundan mâ-`adâ ânlar dahi orada iki milyon bi't-tenzîl-i kusur mebâliğ altı sene zarfında i`tâ olununcaya kadar Eflak ve Boğdan Rusya `askerinden tahliye olunmak ve yalnız Silistre şehri rehn suretiyle yedlerinde durmak üzere karar virilmiş ve ol esnada Kapudan-ı Derya olan Ahmed Paşa'nın keştî-i` umrunu (ömrünü) mevc-i tûfân-ı ecel gark ve şirâ`-ı zendgânîsi tündbâd-ı merg-i bî-emân hark itmiş olduğundan deryak kapudanlığı müşarun ileyh Halil Rif`at Paşa'ya tevcih ve ihsan ve ol-vechile mazhar-ı lutf-ı bî-pâyân buyuruldu.

Fezleke-i Ahvâl

Kâffe-i dakîka-şinâsân-ı ahval-i cihan ve vâkîf-ı mezâyâ-yı şüenât (?) gûn ve mekâna puşîde ve nihan değildir ki irade-i ezliye ve meşîyyet-i lem-yezliyye-i samedâniye bir

maddeye nasûretle ta`alluk-sâz-ı kudret olur ise beher hal ol-vechile sûret-nüma-yı âyîne-i vukû` ve zuhûr olması `âdât-ı bâliga-i sübhâniyyeden idüğü bedihî ve rûşen ve bu cihetle nakş-efgen levha-i takdîr olan bir dâhiye-i dehyânın def`ine tedâbîr ve ârâ-yı `akl ve beşer bir vecihle kârger olmayarak bi`n-nihâye kaza ve kader yerini bulacağı zâhir ve müberhen olup binâ-berîn bâlâ-yı mecmû`ada rakamzede-i kilik tastîr olduğu üzere geçen sene düvel-i selâse taraflarından iddi`â olunan mevâddın kabulü Devlet-i `Aliyye hakkında pek muzırr olmak ve hususiyle saltanat-ı seniyyenin dehşet-fermâ-yı çâr-ı aktâr-ı cihan olan bâzû-yı kuvvet ve miknetine `âriza-i şikesti îrâsını müstelzim olan hâlât-ı reddiyyeye mütecâsir bulunan yeniçeri tâife-i bâgiyesi külliyyen imhâ olunması cihetiyle bundan böyle Rusyalu ile gavgâ sehl-i rehîn `addolunmak hasebiyle sefer-i hümayun küşad olunmuşdı. Lâkin dârü`l-ferîd-i (?) nusret ve zafer merbût semtu`l-leâl-i (?) kader olarak galebe ve nusret ve kahr ve menzilet mahzâ mevhibe-i Rabb-i `İzzet ise de nev-`arûs-ı emelin cilveger hacele-gâh-ı zuhur olması mühr-i mu`accel teşebbüs-i esbâba menût ve rişte-i `âdet-i ilâhiye dahi bu `akd-i hikmet `akde muttasıl ve merbut olduğuna ve me`a-hâzâ işbu sefer-i hümayunda esbab-ı zâhiriye ve bâtniyeye lâyıkıyla muvaffak olunamadığına mebni `âkıbet-i suret galebe taraf-ı hasmda revnümâ olarak bunca kılâ` ve memâlik-i İslamiyeyi ve muahheren Edirne gibi pâyitaht-ı kadîmi dahi zabt ve istila iderek makarr-ı şevket-müstekarr-ı hazret-i şehinşâhî olan İstanbul`a yedi-sekiz sâ`at mesâfede bulunan Çatalca kazasına ve sâir mahallere kadar esb-rân-ı edyâr olup nâmûs-ı Devlet-i `Aliyye`yi muhill olan işbû tekâlîf-i şâkka-i reddiye tasavvur ve bi`z-zarû kabûl ve müsâ`adeden gayrı çâre olamayacağı dahi tezekkür olundukça ne ziyan, şimşir ile cevab-ı hasma cür`et ve ne `arz-ı devlete münâfi irtikâb-ı zillet rızâdâde-i meşreb-i ashâb-ı gayret değil ise de çâr ü nâçâr nâme-i sulha imzâ-zen-i rızâ ve hâme-i nüvîsi mazâ-mâ-mazâ olunarak her ne kadar mevâdd-ı sulhiyenin icrası Devlet-i `Aliyye hakkında muzırr ve düşvâr şeyler ise de bâ-lutf-ı Hakk tebşîrât-ı nusûs (?) -ı karâniye (?) iktizasında ve “her mihnetin verâsı meserret değil midir” mefhûmunca sâye-i şevket-vâye-i hazret-i şâhânedede ez-her-cihet fütûhât ve i`âde-i mâfâta mazhariyyetle mükâfât-ı `azîmeye cümlemizin nâil olmaklığımız eltâf-ı ilâhiyeden mütemennâ ve mesûldür.

4. SONUÇ

19. yüzyıl Osmanlı tarihine önemli katkılarda bulunan bir eserdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Rusya ile olan ilişkilerindeki stratejik hamleler ve diplomatik çabalar, eserde hem askeri hem de siyasal bağlamda ele alınmış ve dönemin güç dengelerine ışık tutulmuştur. Bu eser, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecinde karşı karşıya kaldığı iç ve dış zorlukları anlamak açısından önemli bir kaynak sunmaktadır. Savaşların sadece askeri sonuçları değil, aynı zamanda Osmanlı toplumundaki sosyal, ekonomik ve kültürel dönüşümleri tetikleyen etkileri de analiz edilmiştir. Bu bağlamda eser, Osmanlı'nın modernleşme çabalarını anlamaya çalışan araştırmacılar için eşsiz bir perspektif sağlamaktadır.

Eserin tarih yazımı açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır. Özellikle, dönemin diplomasi, savaş stratejileri ve uluslararası ilişkileri gibi konularda sunduğu ayrıntılı bilgiler, tarihçiler ve araştırmacılar için bir referans niteliği taşımaktadır. Bunun yanı sıra, eserin dil ve üslup açısından açık ve akıcı olması hem akademik çevrelere hem de genel okuyuculara hitap etmesini sağlamaktadır. Sonuç olarak, "Rusya Muharebesi Tarihi," Osmanlı-Rus savaşlarının hem geçmişe ışık tutan hem de bugüne dair dersler çıkarılmasını sağlayan bir eser olarak değerlendirilmelidir. Eser, yalnızca bir tarih anlatısı değil, aynı zamanda Osmanlı'nın reform ve modernleşme sürecindeki çabalarını anlamaya yönelik bir rehber niteliğindedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılda karşılaştığı sorunları daha iyi anlamak ve bu sorunlarla başa çıkma yöntemlerini incelemek isteyen herkes için vazgeçilmez bir kaynak olarak görülmelidir.

Osmanlı Devleti'nin en zorlu dönemlerinden birinde, diğer Osmanlı aydınları gibi Batı düşüncesinin Osmanlı topraklarına girmesine öncülük eden Sadık Rıfat Paşa, toplumsal reformların uygulanmasında da aktif bir rol üstlenmiştir. Paşa, devlet ve medeniyet meseleleri üzerine kaleme aldığı risaleleriyle Tanzimat Hareketi'nin önemli hazırlayıcılarından biri olarak anılmaktadır. Sadık Rıfat Paşa'nın düşünce dünyasında akıl ve din, birbirini tamamlayan iki temel unsur olarak öne çıkmaktadır. Toplumsal olayları akıl ve mantık çerçevesinde açıklamaya çalışan Paşa, akli Allah'ın insana bahşettiği bir lütuf olarak değerlendirmiştir.

Birinci bölümde, Sadık Rıfat Paşa'nın yaşadığı dönemin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve Paşa'nın hayatına dair temel unsurlar ele alınmıştır. Bu bağlamda, ailesi, görev aldığı devlet kademeleri, döneme olan etkileri, ideolojik yapısı ve devlet için

yaptığı katkılar incelenmiştir. Sadık Rıfat Paşa'nın hem Osmanlı yönetim sistemine hem de toplumsal yapıya dair düşünceleri, Tanzimat Dönemi'nin gelişimine olan etkisi bağlamında ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise Sadık Rıfat Paşa'nın Osmanlı-Rus ilişkilerine dair gözlemlerini kaleme aldığı *Rusya Muharebesi Tarihi* adlı eserinin transkripti yapılmıştır. Bu çalışmada Paşa, gözlemlediği olayları başlıklar halinde ele almıştır. Eserin genel değerlendirmesine bakıldığında, olayların ayrıntılı bir analizi yerine kısa ve öz notlar şeklinde yazıldığı görülmektedir. Dönemin diğer eserleriyle kıyaslandığında, Sadık Rıfat Paşa'nın bu çalışmasının daha çok mevcut genel bakış açısını yansıttığı ve yeni bir perspektif sunmadığı dikkati çekmektedir. Ancak bu eser, Osmanlı-Rus ilişkilerinin genel bir özetini sunarak dönemin siyasi atmosferine dair önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

Sadık Rıfat Paşa'nın *Rusya Muharebesi Tarihi* adlı eseri, Tanzimat Dönemi'nin ruhunu anlamak ve Osmanlı-Rus ilişkilerini değerlendirmek açısından kıymetli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Paşa'nın kaleme aldığı notlar hem Osmanlı'nın uluslararası ilişkilerdeki durumu hem de Tanzimat reformlarının arka planını anlamaya katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, A. (2004). *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim Yayınları.
- Baykara, T. (1999). *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar*, 2.Baskı, Akademi Kitabevi.
- Baysun, M. C. (1961). “Azak” *İslam Ansiklopedisi*, II, MEB Yayınları.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi. (1972). *Osmanlı Müellifleri*, (2), Meral Yayınevi.
- Danişmend, İsmail Hami. (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV.
- Dördüncü, M. (2001). “1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, III, (1),75-80.
- Ertan, V. (1964). *Ahmed Cevdet Paşa Hayatı Eserleri ve İlim Değeri (1822–1895)*, Hilal Yayınları.
- Gövsal, İbrahim A. (1946). “Mehmed Sadık Rıfat Paşa” *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*.
- Günay, B. (1992), *Mehmed Sâdik Rıfat Paşa'nın Hayatı, Eserleri ve Görüşleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İnalcık, H., M. Seyitdanlıoğlu. (2006). *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, 2.Baskı, Phoenix Yayınları.
- İnalcık, H. (2008). “Karadeniz’de Kazaklar ve Rusya: İstanbul Boğazı Tehlikede” *Çanakkale Savaşları Tarihi*, I, Değişim Yayınları, 63-65.
- Köse, O. (2006). *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması*, TTK.
- Köse, O. (1993). *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Rus Münasebetleri (84/2 No’lu Rusya Ahkam Defterine Göre)*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi*, TTK.
- Kurat, A. N. (1990). *Türkiye ve Rusya Kültür Bakanlığı Yayınları*.
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya Tarihi*, TTK.
- Oreshkova, S. F. (1992). “1683-1737 Yılları Arasında Rus-Türk İlişkileri” *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)*, TTK.
- Pakalın, M. Z. (1972), *Tanzimat Maliye Nazırları*, Kanaat Kitabevi.
- Pakalın, M. Z. (1978). *Maliye Teskilatı Tarihi*, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayınları.
- Süreyya M. (1996). *Sicil-i Osmanî*, Cilt 1,3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Şeref, A. (1978). *Tarih Konuşmaları*, Sadeleştiren: Enver Koray, Kavram Yayınları.
- Şeref, A. (1980). *Tarih Söyleşileri*, Sadeleştiren: Mübeccel Nami Duru.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Müjdat Aksoy
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0009-0000-6296-636X
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10686435
Lise	Merzifon Lisesi
Lisans	Anadolu Üniversitesi
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi
Mesleki Deneyim	Polis
Akademik Çalışmalar	1. 2.

